

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Hispanistika

Diplomová práce

Anna Schumannová

Tradice pikareskního románu a Camilo José Cela

Picaresque novel tradition and Camilo José Cela

Praha 2022

Vedoucí práce: doc. Juan Antonio Sánchez Fernández, Ph.D.

Poděkování

Děkuji vedoucímu doc. Juanu Antoniovi Sánchezi Fernándezi, Ph.D. za odborné vedení práce, užitečné rady a čas věnovaný mé práci.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 11. prosince 2022

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá pikareskním románem. Zaměřuje se na prototyp pikareskního románu, *Lazarilla z Tormesu* od anonymního autora a porovnává ho s *Novými příhodami a nehodami Lazarilla z Tormesu* Camila José Cely. V teoretické části práce představuje pikareskní román, stručně prezentuje oba romány a nastiňuje nezbytný historický kontext obou období, španělský zlatý věk a poválečné období. Ve druhé, více praktické části, se práce věnuje postavě pikara, a především třem základním principům pikareskního románu. Jedná se o princip autobiografičnosti, cesty a služby mnoha pánům, který souvisí s kompozicí tohoto žánru. V každé kapitole jsou nejdříve obecně rozebrány buď postava pikara nebo daný princip a následně jsou díla porovnána s přihlédnutím k danému formálnímu aspektu.

Klíčová slova

Lazarillo z Tormesu, Camilo José Cela, pikareskní román, poválečná literatura

Abstract

This master's thesis examines the picaresque novel. It focuses on the prototype of the picaresque novel, *Lazarillo de Tormes* written by an anonymous author, and compares it to the *New Adventures and Misadventures of Lazarillo de Tormes* by Camilo José Cela. In the theoretical part, the thesis introduces the picaresque novel, briefly presents both novels and outlines the necessary historical context of both periods, the Spanish Golden Age and the post-war period. In the second, more practical part, the thesis focuses on the character of picaro and the three fundamental principles of the picaresque novel. These are the principles of autobiography, journey and service to many masters, which is related to the composition of the genre. In each chapter, either the character of picaro or the principle in question is first analysed in general terms, and then the novels are compared regarding the formal aspect in question.

Key words

Lazarillo de Tormes, Camilo José Cela, picaresque novel, post war literature

Obsah

Úvod	5
1. Pikareskní román	6
1.1. Úvod	6
1.2. Díla a jejich historický kontext	6
1.2.1. <i>Lazarillo z Tormesu</i> a období zlatého věku	6
1.2.2. Celův <i>Lazarillo</i> a poválečné období	8
1.2.3. Porovnání literárního a historického kontextu	10
2. Pikar a tři základní principy	12
2.1. Úvod	12
2.2. Pikar	12
2.2.1. Kdo je pikar	12
2.2.2. Pikar v analyzovaných dílech	13
2.3. Princip autobiografičnosti	19
2.3.1. Úvod	19
2.3.2. Autobiografie v analyzovaných dílech	22
2.4. Princip cesty a služby mnoha pánům	29
2.4.1. Úvod	29
2.4.2. Pikar a jeho pánové	30
2.4.3. Kompozice	54
Závěr	62
Resumé	64
Resumen	66
Bibliografie	68

Úvod

V první řadě je nutné přiblížit název samotné práce. Tradicí pikareskního románu není myšleno porovnání více pikareskních románů zlatého věku, nýbrž jejich prototyp, první pikareskní román, *Lazarillo z Tormesu*. Cílem této diplomové práce je proto porovnat *Lazarilla z Tormesu: jeho příhody a nehody* (*La vida de Lazarillo de Tormes y de sus fortunas y adversidades*)¹ s dílem *Nové příhody a nehody Lazarilla z Tormesu*² (Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes)³ Camila José Cely. První dochované vydání původního *Lazarilla* je z roku 1554, kdežto Cela vydal svůj román v roce 1944. Tato díla proto dělí téměř čtyři století. Kromě samotných románů si proto stručně představíme jejich historický kontext, abychom viděli, zda mají období časově tak vzdálená něco společného. Dále se zaměříme na charakteristiky pikareskního románu, které vycházejí, kromě jiného, z *Lazarilla z Tormesu*, a budeme je analyzovat v obou dílech s cílem zjistit, zda se v Celově případě stále jedná o pikareskní román a do jaké míry si zachovává podobnost se svým předchůdcem.

V první kapitole nejprve představíme pikareskní román jako takový a dále uvedeme oba romány. V rámci *Lazarilla z Tormesu* nahlédneme k počátku tradice tohoto žánru včetně otázky, zda tento román není jen předchůdce pikareskního románu. U Cely se zaměříme na jeho rozhodnutí pokračovat v této literární tradici a názor kritiků na tuto volbu. Současně s každým dílem stručně představíme i jejich historický kontext, období zlatého věku a poválečné období, s cílem nalézt podobnosti, které mohly ovlivnit volbu tohoto žánru. Ve druhé části práce se zaměříme na postavu pikara samotného a na tři základní principy pikareskního románu: na princip autobiografičnosti, cesty a služby mnoha pánům, se kterým souvisí i problematika kompozice tohoto žánru. Prostřednictvím těchto kapitol nejen že dopodrobna rozeberme tyto formální aspekty, ale především je budeme hledat v obou analyzovaných dílech s cílem jejich porovnání. Díky této analýze pak budeme moci zodpovědět otázku, zda je nový *Lazarillo* pikareskní román, co má společného s *Lazarillem z Tormesu*, v čem se naopak liší a co tomuto žánru přinesl nového, čím ho obohatil a zda je vůbec patrné, že se jedná o dílo z poválečného období 20. století.

---

¹ Postava tohoto románu, stejně jako název samotného románu, dále i jako *starý Lazarillo* a *původní Lazarillo*, nebo také pouze *Lázaro*, *Lazarillo* v kontextu, kde nepojednáváme o obou pikarech.

² Všechny cizojazyčné názvy a citace jsou přeloženy autorkou práce.

³ Postava tohoto románu, stejně jako název samotného románu, bude dále nazýván *nový Lazarillo* či *Celův Lazarillo*, nebo také pouze *Lázaro*, *Lazarillo* v kontextu, kde nepojednáváme o obou pikarech.

1. Pikareskní román

1.1. Úvod

V této kapitole stručně uvedeme pikareskní román a díla, které jsou předmětem této práce včetně jejich historického kontextu. Je nutné mít na paměti, že literární kritika se mnohdy velmi rozchází v názorech na tento román, není ovšem předmětem této práce dojít k platnému rozřešení všech těchto polemik. Pikareskní román je literární žánr⁴, který vznikl ve Španělsku v 16. století a těšil se velké oblibě v 17. a 18. století.⁵ Jak podotýká Garrido Ardila, pikareskní román nevznikl náhle, předcházela mu celestinská literatura, která zobrazovala spodinu společnosti a postavy, které jsou předzvěstí pikaresky.⁶ Na literaturu zlatého věku mají vliv také tradiční lidové příběhy⁷ a folklor.⁸ Antonio Vilanova navíc studuje možný vliv *Zlatého osla* (Asno de oro) od Apuleiuse.⁹ Tradici pikareskního románu započal román *Lazarillo z Tormesu*, který dále uvedeme v této kapitole.

1.2. Díla a jejich historický kontext

1.2.1. *Lazarillo z Tormesu* a období zlatého věku

Za první pikareskní román bývá považováno dílo *Lazarillo z Tormesu: jeho příhody a nehody* (La vida de Lazarillo de Tormes y de sus fortunas y adversidades) od neznámého autora poprvé vydané v roce 1554. Originální rukopis se ztratil¹⁰, je proto možné, že dílo mohlo existovat již dříve, ovšem vydání z roku 1554 je nejstarší dochované. V roce 1554 byl *Lazarillo* vydán rovnou třikrát, v Alcalá de Henares, v Burgosu a v Antverpách.¹¹ *Lazarillo* byl již v roce 1559 zařazen inkvizicí na seznam zakázaných knih, nicméně i tak koloval v opisech, až se nakonec vydala cenzurovaná verze.¹² Někteří jsou ovšem toho názoru, že tento román je jen

---

⁴ Existuje mnoho polemik o tom, zda je pikareskní román žánr či nikoliv. Souhlasíme s Garridem Ardilou, který společně s Florenciem Sevillou je toho názoru, že se jedná o literární žánr. GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. *La novela picaresca en Europa, 1554-1753*. Madrid: Visor Libros, 2009, s. 42–43, 45.

⁵ Tamtéž, s. 46.

⁶ Tamtéž, s. 44.

⁷ CHEVALIER, Maxime. Entre folklore y literatura: el cuentecillo tradicional (y la novela corta). In *Historia y crítica de la literatura española. Siglos de oro: Renacimiento*. Vol. 2. Eds. López Estrada, Francisco – Rico, Francisco. Barcelona: Crítica, 1980, s. 336.

⁸ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 59.

⁹ VILANOVA, Antonio, Reminiscencias del *Asno de Oro* en «la casa donde nunca comen ni beben» del *Lazarillo*. *Bulletin Hispanique*. 1990, tomo 92, no. 1, s. 627–653.

¹⁰ RICO, Francisco. *Problemas del Lazarillo*. Madrid: Cátedra, 1988, s. 113.

¹¹ BĚLIČ, Oldřich. *Španělský pikareskní román a realismus*. Praha: Acta Universitatis Carolinae. Philologica, 1963, s. 19.

¹² RICO, Francisco. *La novela picaresca y el punto de vista*. Barcelona: Seix Barral, 1989, s. 95–96.

předchůdcem pikareskního románu a vylučují ho z jeho kánonu¹³, který měl údajně začít až vydáním románu *Dobrodružný život Guzmána z Alfarache* (Aventuras y vida de Guzmán de Alfarache) Matea Alemána v roce 1599.¹⁴ Avšak souhlasíme s Francisem Ricem, Lázarem Carreterem a dalšími, že *Lazarillo z Tormesu* je první pikareskní román. Sám Cela je toho názoru, že to je „nejčistší ukázka všech pikareskních románů.“¹⁵ I když se v *Lazarillovi* nevyskytuje slovo *pícaro*¹⁶, které se ustálilo až v posledních desetiletích 16. století¹⁷, Mateo Alemán a další autoři pokračovali již v započaté tradici, kterou dál formovali. Pikareskní román se překládal do evropských jazyků, začal se imitovat v zahraničí¹⁸ a také parodovat.¹⁹ Je to tedy žánr, který se v průběhu času vyvíjel.²⁰

Lazarillo z Tormesu byl napsán během jednoho z nejslavnějších období španělské literární historie. Doba španělského zlatého věku, 16. a 17. století, se prezentuje jako doba největšího rozmachu, kdy se Španělsko stalo světovou velmocí. Za největší rozkvět se označuje doba vlády krále Karla I. Je nepochybné, že především v 16. století velmi rozkvétala věda a kultura, Španělsko vynikalo v architektuře, malířství či literatuře.²¹ I když mělo Španělsko zažívat rozkvět, pravdou je, že expanze byla drahá²² a již v té době začala krize: výpůjčky a vysoké daně, úpadek výroby, růst cen a nesmírná bída a hlad.²³ Sice bylo do Španělska dováženo z Ameriky obrovské množství drahých kovů, ovšem chyběla střední vrstva, která by je zužitkovala.²⁴ Nejméně početné skupiny obyvatelstva představovala bohatá šlechta a kněží.²⁵ Na druhé straně bída nejvíce zasáhla právě obyčejné lidi včetně těch, kteří se nacházeli na okraji společnosti jako cizince, otroky, Maury a cikány. Také ale existovaly problematické skupiny, které vznikly důsledkem úpadku: bandité žijící v horách a na venkově, a povaleči žijící ve

¹³ Viz RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 108.

¹⁴ VLAŠÍN, Štěpán aj. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 273.

¹⁵ „la muestra más pura de toda la novela picaresca.“ CELA, Camilo José. *Pícaros, clérigos, caballeros y otras falacias, y su reflejo literario en los siglos XVI y XVII. Edad de Oro*. Universidad Autónoma de Madrid, 1985, no. 4, s. 33–46. Podle CELA, Camilo José, Cit. d., 2009, s. 148.

¹⁶ V českém překladu *píkar*. Tento český překlad budeme dále používat v celé práci.

¹⁷ RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 108.

¹⁸ CAÑAS MURILLO, Jesús. Prólogo. La novela picaresca en España y en Europa. In GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 15. Oblibu v zahraničí Bělič navíc vysvětluje tím, že „sociální skutečnost, která je v této knize odhalována, nebyla výsadou Španělska [...]“ BĚLIČ, Oldřich. „Lazarillo z Tormesu“ a pikareskní román. In Anonym. Cit. d., 1953, s. 19.

¹⁹ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 42.

²⁰ Tamtéž, s. 46.

²¹ CHALUPA, Jirí. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 190–191.

²² Tamtéž, s. 202.

²³ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 34–35, 43.

²⁴ CHALUPA, Jirí. Cit. d., 2017, s. 202. Viz také BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 44.

²⁵ PEREZ, Joseph. La forja del imperio. Economía y sociedad. In *Historia de España*. Eds. Blanco Freijeiro, Antonio – Mangas, Julio Madrid: Historia 16, 1990, s. 498–499.

městech.²⁶ Navíc panovala silná náboženská intolerance. Inkvizice prošetřovala jak konvertity²⁷, tak protestanty, erasmisty²⁸ a údajné čarodějnice.²⁹

V souvislosti s povaleči je záhodno zmínit tuláctví, které se rozšířilo jak v Evropě, tak ve velké míře i ve Španělsku³⁰ a to z ekonomických důvodů.³¹ Rolníci odcházeli za prací do měst³², ale práci najít nemohli vzhledem k tomu, že výroba upadala a o práci přicházeli i lidé, kteří ve výrobě již pracovali. Vládla tedy velmi vysoká nezaměstnanost a mnozí rolníci, dělníci, řemeslníci, ale i hidalgové či studenti, kteří nemohli najít uplatnění, neměli jinou možnost než se uchýlit právě k tuláctví, snažíce se přežít, jak nejlépe mohli.³³ A jak výstižně shrnuje Bělič, náš „pícaro je produktem dané společenské situace, tak jak se vytvořila v 16. a 17. století v důsledku celkového hospodářského úpadku Španělska.“³⁴ K existenci pikarů nejen v literatuře odkazuje i Rico.³⁵ Podle Bachtina je pikareskní román „spojení literatury s lidovým rynkem a ulicí.“³⁶ Proto i když literární pikar připomíná tuláky ze Španělska zlatého věku, nezapomeňme, že stále pojednáváme o literární postavě, která je jen reprezentací, nikoliv imitací skutečnosti.³⁷

1.2.2. Celův *Lazarillo* a poválečné období

Camilo José Cela, španělský autor a držitel Nobelovy ceny za literaturu, byl jedním z nejznámějších autorů 20. století. Je známý především tremendistickým románem *Rodina Pascuala Duarte* (La familia de Pascual Duarte) z roku 1942 a *Úlem* (La colmena) vydaným v roce 1951, ve kterém nám prezentuje všední život a utrpení několika stovek postav

---

²⁶ PEREZ, Joseph. Cit. d., 1990, s. 501–502.

²⁷ Konvertité či noví Španělé byli lidé, kteří konvertovali od judaismu či islámu ke křesťanství. Za konvertity byli považováni i ti, kteří se narodili jako křesťané, ale měli konvertita v rodině, a to i několik generací dozadu. Nejen, že konvertité byli pronásledováni inkvizicí, obecně na ně bylo nahlíženo jako na občany druhé kategorie.

²⁸ Stoupenci erasmismu, učení reprezentované Erasmem Rotterdamským. REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Diccionario de la lengua española*. 23.^a ed., [on-line] [cit. 2022-8-30] Dostupné z: <<https://dle.rae.es>>.

²⁹ PESET, Mariano – PESET, José Luis. Religión y humanismo, artes y ciencias. In *Historia de España*. Eds. Blanco Freijeiro, Antonio – Mangas, Julio Madrid: Historia 16, 1990, s. 527.

³⁰ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 31.

³¹ Tamtéž, s. 50.

³² Také GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. La modernidad del *Lazarillo de Tormes*. *Symposium*. 2018, vol. 72, no. 4, s. 203. [on-line] [cit. 2022-09-18]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00397709.2018.1527493>.

³³ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 46-48.

³⁴ Tamtéž, s. 50. Tento fakt do jisté míry omlouvá jeho počínání.

³⁵ RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 102.

³⁶ BACHTIN, Michail Michajlovič. *Román jako dialog*. Eds. Daniela Hodrová a Vladimír Svatoň. Praha: Odeon, 1980, s. 294.

³⁷ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 50.

v poválečném Madridu. Je nutné podotknout, že v díle *Rodina Pascuala Duarta* také můžeme najít jisté podobnosti s pikareskním románem³⁸, včetně vyprávění v první osobě.³⁹ Proto na něj můžeme nahlížet jako na jistého předchůdce našeho analyzovaného díla *Nové příhody a nehody Lazarilla z Tormesu* (*Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes*) vydaného v roce 1944⁴⁰, téměř čtyři století po tom původním. Jsme toho názoru, že Cela napsal nového *Lazarilla* také ve velmi nelehké době a volba pikareskního románu mu dala prostor literárně zobrazit a reprezentovat Španělsko 20. století. Je nutné mít na paměti, že putování a vyprávění Lazára v jeho podání probíhá v předválečném období, ovšem Cela, když román píše, se již nachází v poválečném období.

Celovo vykreslení společnosti, jak dále uvidíme, není totožné s anonymním autorem *Lazarilla z Tormesu*, a navíc Cela využil jeho putování i k zachycení krajiny⁴¹, která je protikladem „zhoubného městského prostředí“⁴² a dle Arciella a Rand zde můžeme najít i literární odkazy ke *Generaci 98*.⁴³ Myslíme si, že pikareskní román Celovi sloužil i k jistému tříbení jeho literárních schopností⁴⁴ a vzdání obdivu k literatuře zlatého věku, a především k pikaresknímu románu. Na jeho nového *Lazarilla* bývá nahlíženo buď jako na plagiát⁴⁵, nebo naopak jako na moderní oživení tohoto žánru⁴⁶, může být vnímán i jako parodie, ovšem jak je známo, parodie si vždy bere i něco z parodovaného.

---

³⁸ SANTOS, Hilda. Reminiscencias de la picaresca en “La familia de Pascual Duarte” y “Nuevas andanzas del Lazarillo de Tormes”. *Revista Destiempos*. 2016, año 10, no. 50, s. 35–36. [on-line] [cit. 2022-10-02] Dostupné z: <https://destiempos.com.mx/50.pdf>.

³⁹ Je to právě Pascual, který vzdáleně připomíná pikara. EUSTIS, Christopher. La influencia del género picaresco en la novela española contemporánea. *Thesaurus: boletín del Instituto Caro y Cuervo*. 1986. no. 41 vol. (1-3), s. 236. [on-line] [cit. 2022-11-15] Dostupné z: https://cvc.cervantes.es/lengua/thesaurus/pdf/41/TH_41_123_274_0.pdf.

⁴⁰ Nejdříve vydáván na pokračování v týdeníku *Juventud* a až poté vydán knižně. ALESSANDRO, Julián D'. Nuevas andanzas y desventuras de la crítica en el Lazarillo de Cela. *Verbeia*. 2017, no. 2, s. 142. [on-line] [cit. 2022-10-09] Dostupné z: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6869208>.

⁴¹ Popisy přírody také značně zpomalují dynamiku vyprávění.

⁴² “pernicioso paisaje urbano” ARCIELLO, Daniele. Peregrinar sin rumbo. Estudio de la trascendencia del viaje en «Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes». *Estudios de Literatura Comparada. Sujeto migrante*. 2018, vol. 2, s. 9. [on-line] [cit. 2022-10-9] Dostupné z: https://www.academia.edu/36377923/Peregrinar_sin_rumbo_Estudio_de_la_trascendencia_del_viaje_en_Nuevas_andanzas_y_desventuras_de_Lazarillo_de_Tormes.

⁴³ Generación del 98. Tamtéž, s. 9. RAND, Marguerite C. Lazarillo de Tormes, Classic and Contemporary. *Hispania*. 1961, vol. 44, no. 2, s. 223. [on-line] [cit. 2022-3-18] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/334896>.

⁴⁴ To potvrzuje i sám Cela. CELA, Camilo José. Nota sobre la herramienta literaria. In *Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes*. Barcelona: Penguin Random House Grupo Editorial, 2019, s. 15.

⁴⁵ Názor např. Praag Chantraine. Viz PRAAG CHANTRINE, J. van. El pícaro en la novela española moderna. *Revista Hispánica Moderna*. 1963, vol. 29, no. 1, s. 26. [on-line] [cit. 2022-3-18] Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/30202749>.

⁴⁶ ALESSANDRO, Julián D'. Cit. d., 2017, s. 140.

Doba napsání nového *Lazarilla*, období prvního frankismu, byla velmi složitá doba pro španělské obyvatelstvo. Španělská občanská válka byl tři roky dlouhý krvavý konflikt⁴⁷, který zásadně poznamenal celé Španělsko a jeho obyvatele na dlouhá desetiletí. Jejím důsledkem bylo rozdělení země na vítěze a poražené, na frankisty a republikány.⁴⁸ Mnoho obyvatel bylo popraveno, vězněno, či odesláno do koncentračních táborů.⁴⁹ Toto období se vyznačovalo velkou bídou a hladem.⁵⁰ Těsně po konci války „byl zaveden přidělový systém na potraviny a základní spotřební zboží“⁵¹, který ovšem nepokrýval veškeré potřeby, což dalo prostor ke vzniku černého trhu. Prodej i nákup na černém trhu byl samozřejmě trestný, nicméně, mnozí obchodníci měli tajnou dohodu s režimem, a proto nebyli nijak postiženi.⁵² Ve městech bylo mnoho žebráků a kvůli podvýživě se šířily nemoci jako je tuberkulóza. Ženy se často uchýlovaly k prostituci⁵³ a i děti musely pomáhat živit rodinu.⁵⁴ Životní úroveň, hlavně nižších a středních vrstev, se velmi snížila.⁵⁵ Neodmyslitelnou roli měla církev, ovládala vzdělání či postavení žen a celkově podporovala frankistický režim, čehož Franko v pozdějších letech využil. Tato úzká spolupráce církve s režimem také negativně ovlivnila mnohé věřící a odradila je tak od katolictví.⁵⁶

1.2.3. Porovnání literárního a historického kontextu

Jak je možné, že tato historická období, která jsou časově vzdálená čtyři století, dala vzniknout těmto intertextuálně provázaným dílům? Zlatý věk, stejně jako poválečné období byly epochy, které se vyznačovaly bídou a utrpením. Tento paralelismus je podle našeho názoru stěžejní pro vznik těchto románů. Je ovšem důležité mít na paměti, že pikareskní román je jen jedním z žánrů, který se psal ve zlatém věku a pro poválečné období je to spíše výjimečnou volbou.⁵⁷ Psala se i jiná literatura a autoři se nevěnovali jen sociální kritice. Rovněž je podstatné to, že zlatý věk je velmi rozsáhlé období španělské historie, a naopak poválečné období, od

---

⁴⁷ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 487.

⁴⁸ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 514.

⁴⁹ Tamtéž, s. 515.

⁵⁰ TAMAMES, Ramón. *La República: La era de Franco*. Madrid: Alianza Editorial, 1988, s. 195.

⁵¹ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 532.

⁵² Tamtéž, s. 532.

⁵³ Tamtéž, s. 533.

⁵⁴ VIZCAÍNO CASAS, Fernando. *La España de la posguerra 1939-1953: Anecdotario de los años difíciles*. Barcelona: Editorial Planeta, 1975, s. 72.

⁵⁵ IBÁRRURI, Dolores. *Boj španělského lidu proti Francovu režimu*. Přel. Libuše Prokopová. Praha: Orbis, 1952, s. 10.

⁵⁶ CHALUPA, Jiří. Cit. d., 2017, s. 523–524.

⁵⁷ Jsme si vědomi faktu, že Celův *Lazarillo* není jediným pikareskním románem té doby, příkladem může být Pío Baroja s trilogií *La lucha por la vida*. ILIE, Paul. *La novelística de Camilo José Cela*. Madrid: Editorial Gredos, 1971, s. 114.

konce občanské války do napsání Celova díla v roce 1944, je období velmi krátké. Dále je nutné podotknout, že ačkoliv se zaměřujeme na dobu, jakožto možné ovlivnění volby žánru včetně přítomnosti jistých aspektů reality v daných dílech, jsme si vědomi rozdílů mezi literaturou a realitou. Ačkoliv nám dané aspekty v literárních dílech mohou realitu tak jak ji známe připomínat, nejsou realitou. Literatura vede s realitou pouze dialog, může ji reprezentovat, ale nikdy imitovat.⁵⁸

---

⁵⁸ VILANOVA, Antonio. *Novela y sociedad en La España de la posguerra*. Barcelona: Editorial Lumen, 1995, s. 20.

2. Pikar a tři základní principy

2.1. Úvod

V této kapitole se budeme věnovat postavě pikara samotného a dále základním principům pikareskního románu a jejich přítomnosti ve studovaných literárních dílech. Mezi tři základní charakteristiky, které obyčejně definují pikareskní román, patří princip autobiografičnosti, cesty a služby mnoha pánům. Tyto formální charakteristiky ovšem nemusí být přítomny striktně vždy⁵⁹, ne všechny pikareskní romány jsou autobiografické, některé jsou vyprávěny ve třetí osobě.⁶⁰ Pikar nepřestává být pikarem ve chvíli, kdy v mezičase neslouží žádnému pánovi.⁶¹ Navíc tento princip služby mnoha pánům není vždy dodržován. Proto jediný princip, který je vždy zachován je princip cesty.⁶² Proto Bělič dodává, že „neexistuje žádná ‚norma‘“⁶³ pikareskního románu. Pro nás je ovšem podstatné, že díla, která jsou předmětem této práce tyto principy splňují. Mezi další charakteristiky můžeme zařadit⁶⁴ například to, že vyprávění příběhu má nějaký důvod a cíl, navíc je příběh adresován explicitnímu či implicitnímu adresátovi a může mít proto formu dopisu. Vyprávění obsahuje dogmatickou tezi protagonisty (autora), a proto může být ironické a komické.⁶⁵

2.2. Pikar

2.2.1. Kdo je pikar

Etymologie španělského *pícaro* je dosud nejasná, Jane W. Albrecht se zabývá možnými původy tohoto slova. Jednou z možností by mohlo být odvození od slovesa „picar“⁶⁶, které může být spojováno s pomocníkem v kuchyni, který krade jídlo. Slovo by také mohlo pocházet z francouzského „pique“⁶⁷ a „piqueron“⁶⁸. Je dokonce možné, že původ tohoto slova je

---

⁵⁹ BĚLIČ, Oldřich. *Análisis de textos hispanos*. Madrid: Prensa Española, 1977, s. 43.

⁶⁰ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 155.

⁶¹ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 50.

⁶² BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 70

⁶³ „no existe una ‚norma‘“ Tamtéž, s. 70. Nicméně, pikareskní romány, které nedodržují tyto principy přesahují rozsah této práce.

⁶⁴ Tyto charakteristiky nemusí být nutně přítomné ve všech pikareskních románech.

⁶⁵ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 49.

⁶⁶ Kromě jiných významů také uždíbovat, zobat.

⁶⁷ „dopis opravňující žebrot“, originál: „a letter giving the authorization to beg.“ ALBRECHT, Jane W. Is there another pattern of origin for the word ‘pícaro’?. *Romance Notes*. 2001, vol. 41, no. 2, s. 155. [on-line] [cit. 2022-8-26] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43802760>.

⁶⁸ „sloveso ‚piquer‘ je spojováno s životem, který může vést příživník, jako například pikar“, originál: „the verb ‚piquer‘ is associated with the life a freeloader, such as pícaro, might lead.“ Tamtéž, s. 157.

kombinací více zdrojů dohromady.⁶⁹ Nicméně, detailnější analýza této etymologie není předmětem této práce.

Pikar je jedna z nejdůležitějších postav španělské literatury.⁷⁰ Je nutné mít na paměti, že obraz pikara nám vykresluje samotný pikar ze svého úhlu pohledu a především retrospektivně, některé aspekty mohou proto být zkresleny časem či záměrně z jiného důvodu. Tento obraz bývá obrazem dítěte či později adolescenta, který je vlivem okolností a své prehistorie determinován⁷¹ a vržen do nehostinného světa, ve kterém si musí najít cestu k přežití. Prehistorie je tedy jistým vysvětlením jeho situace, postavení a chování.⁷² Je v situaci, kterou si nezpůsobil sám a kterou si dobrovolně nevybral, pikarem se stává z krajní potřeby.⁷³ Pikar je podle Běliče „člověk společensky nezačleněný, [tudíž stojí na okraji společnosti,] člověk bez pevného zaměstnání, potulující se z místa na místo a hledající zdroj obživy v příležitostných službách u různých pánů, v žebrotě, v drobných krádežích, v šejdířství všeho druhu. Zkrátka tulák, pobuda,⁷⁴ který je součástí minoritní skupiny obyvatelstva.⁷⁵ Rico navíc dodává, že pikar je špinavý a špatně oblečený, což má souviset s nedostatkem cti.⁷⁶ Pikareskní román tak je způsob zobrazení „neoficiálních a tabuizovaných sfér lidské existence.“⁷⁷ Pikar se ale kromě samotného boje o přežití, který vysvětluje jeho počínání včetně lehké kriminality, může chtít vymanit z tohoto pochybného života, překonat svou prehistorii⁷⁸ a stoupat na společenském žebříčku. Tato touha ale nemusí být touhou po dosažení vysokého postavení jako takového, ale pouhá potřeba zařazení se do společnosti⁷⁹ a zajištění základních lidských potřeb jako je hlad.

2.2.2. Pikar v analyzovaných dílech

Lázaro z *Lazarilla z Tormesu*, jakožto prototyp pikareskního románu, dokonale odpovídá popisu pikara, který jsme předložili. Je ovlivněn svými okolnostmi a prehistorií. Garrido Ardila zastává názor, že Lázarův otec by mohl být Maur⁸⁰ a navíc odsouzený zločinec.

---

⁶⁹ ALBRECHT, Jane W. Cit. d., 2001, s. 153 a 159.

⁷⁰ PRAAG CHANTRAINE, J. van. Cit. d., 1963, s. 23.

⁷¹ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 49.

⁷² Tamtéž, s. 125.

⁷³ Tamtéž, s. 51.

⁷⁴ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 31.

⁷⁵ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 132.

⁷⁶ RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 101.

⁷⁷ BACHTIN, Michail Michajlovič. Cit. d., 1980, s. 294.

⁷⁸ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 49.

⁷⁹ Poté co je pikar na okraji společnosti. Tamtéž, s. 51.

⁸⁰ Ze španělského originálu vyplývá, že otec by mohl být jedním z Maurů, to ovšem není tak zřejmé v českém překladu. GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 124.

Jeho matka mohla být konvertovaná⁸¹ a především nevedla počestný život. Lázaro rodiče ve svém vyprávění soudí ze své zajištěné pozice ve společnosti.⁸² Bělič v případě Lázarova rozlišuje mezi predestinací a okolnostmi, které měly vliv na jeho pikarství.⁸³ Nicméně, my jsme toho názoru, že tyto aspekty by se neměly rozlišovat, jelikož se doplňují: jeho životní okolnosti a jeho rodina⁸⁴, spolu se situací té doby, která je zde reprezentována, jsou právě těmi okolnostmi, které formují jeho prehistorii a které ho předurčují k životu, který povede. Toto je jeho výchozí situace, když ho matka v osmi letech, ovlivněna svým bídným stavem, předává neznámému slepci za průvodce a Lázaro se stává prakticky sirotkem. Od této chvíle se začíná toulat po Španělsku, slouží různým pánům a sní o lepší budoucnosti, ve které by měl zajištěné základní lidské potřeby.

Lázarov první pán hraje zásadní roli v jeho proměně v pikara. Slepec ho strčí proti soše kamenného býka a Lázaro se zraní, v tu chvíli procitne, uvědomí si, že je na světě sám, že se o sebe musí postarat a od nikoho už nic nečeká.⁸⁵ „Stává se z nevinného dítěte pikarem“⁸⁶, což poznamenává i sám hrdina.

Parescióme que en aquel instante desperté de la simpleza en que, como niño, dormido estaba. Dije entre mí: “Verdad dice éste, que me cumple avivar el ojo y avisar, pues solo soy, y pensar cómo me sepa valer.”⁸⁷

Zdalo se mi, že se v tom okamžiku probouzím z dětské prostoduchosti, v níž jsem až dosud žil. Řekl jsem si v duchu: „Ten člověk má pravdu; musím zbystřit zrak, dávat si pozor a hledět, jak bych se protloukl, poněvadž jsem odkázán sám na sebe.“⁸⁸

Lázaro je slepci s odstupem času vděčný, protože potřeboval procitnout.

---

⁸¹ Zde se jedná o pouhou hypotézu Garrida Ardily. GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 124.

⁸² Tamtéž, s. 124.

⁸³ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 164.

⁸⁴ Lázaro má nečistou krev, což do jisté míry předurčuje jeho společenské postavení.

⁸⁵ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 51.

⁸⁶ „pasa de niño inocente a pícaro“ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 127.

⁸⁷ ANONYM. *Lazarillo de Tormes*. RICO, Francisco – MORROS, Bienvenido C. (eds). Madrid: Cátedra, 1992, s. 23. Pokud není uvedeno jinak, tato a všechny další citace pochází z tohoto vydání.

⁸⁸ ANONYM. *Život Lazarilla z Tormesu: jeho příhody a nehody*. Přel. Oldřich Bělič. Státní nakladatelství krásné literatury: Praha, 1953, s. 35. Pokud není uvedeno jinak, tato a všechny další citace pochází z tohoto vydání.

[...] después de Dios, éste me dio la vida y, siendo ciego, me alumbró y adestró en la carrera de vivir. (s. 24)

[...] po Bohu vděčím za svůj život nejvíce jemu; ač byl slepý, otevřel mi oči a poučil mne na cestu životem. (s. 36)

Nicméně, svou proměnu v pikara pak potvrzuje pomstou slepci, rozloučí se s ním stejným způsobem, jako se k němu zachoval slepec na začátku: nechá ho narazit do sloupu. Tímto se kruh uzavírá, překonal ho v mazanosti⁸⁹, která je pikarovou „jedinou zbraní“⁹⁰, z jeho lekcí si již vzal všechna ponaučení⁹¹ a už se od něho nemá co naučit.⁹² Příklad jeho mazanosti můžeme vidět v následujícím úryvku.

Con todo eso, yo le satisfice de mi persona lo mejor que mentir supe, diciendo mis bienes y callando lo demás, porque me parecía no ser para en cámara. (s. 75)

Ale přesto jsem mu toho o sobě navyprávěl, jak jsem jen nejlépe dovedl lhát, hovoře o svých přednostech a zamlčuje ostatní, co jsem považoval za nevhodné. (s. 60)

Je nutné podotknout, že podle našeho názoru zmíněná vychytralost, šejdířství a lehká kriminalita v případě Lázara nepřekračují nijak alarmující mez a jsou v daném kontextu pochopitelné. Stejného názoru je i Bělič, který si myslí, „že Lazarillo krade prostě z pudu sebezáchovy, když nemá jiného východiska [...] [ale] jakmile mu to okolnosti dovolí, ihned krádeží zanechá. [...] [Lazarillo] se nestane zlodějem“⁹³

Na druhé straně hlavní hrdina Celova románu, Lázaro López, je „originální a moderní pikar“⁹⁴, přísluší mu většina jmenovaných charakteristik. Je to tulák, který je na okraji společnosti, pohybuje se z místa na místo a slouží více pánům. Stejně jako původní Lázaro, má „schopnost adaptovat se na různé způsoby života“⁹⁵ podle potřeby a často sklouzne i k šejdířství a krádežím.⁹⁶ Jeho osud je také do jisté míry dán jeho okolnostmi a prehistorií, je to sirotek.

---

⁸⁹ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 128.

⁹⁰ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1953, s. 15.

⁹¹ RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 26.

⁹² BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 51.

⁹³ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 158.

⁹⁴ EUSTIS, Christopher. Cit. d., 1986. s. 243.

⁹⁵ „capacidad de adaptación a diferentes formas de vida“ Tamtéž, s. 244.

⁹⁶ Tuto potřebu cítí téměř vždy. „esta necesidad la siente casi siempre.“ CELA, Camilo José. Cit. d., 1985. Podle CELA, Camilo José, Cit. d., 2009, s. 155.

Matky obou Lázarů se do jisté míry podobají, i když matka nového Lázara se zdá horší, nikdy se o něj nestarala. Odložila ho, když byl miminko, nebyla to počestná žena, a tak Lázaro neví, kdo je jeho otec, jeho původ je nejasný. Je velmi přímočarý až drzý, a i když nedosáhl postavení ve společnosti, soudí své rodiče a dívá se na ně svrchu.

A mi madre no la conocí de vista, aunque sí de oídas y abundantemente, y ahora pienso que, para saber de ella las cosas que supe, más hubiera valido ignorarlas. [...] Mi padre, el Chubasco, el Seguro o quien diablos fuera, nada quiso saber de mí, y mi madre, sabe Dios si como castigo a su egoísmo, fue a morir de un tifus cuatro años más allá [...] ⁹⁷

Svou matku jsem nepoznal, i když jsem ji znal z doslechu a bohatě, a teď si myslím, že dozvědět se věci, které jsem o ní věděl, bylo by lepší je ignorovat. [...] Můj otec, Liják, Zaručenej nebo kdo to sakra byl, se mnou nechtěl mít nic společného a moje matka, bůhví, jestli za trest za svou sobeckost, zemřela o čtyři roky později na tyfus. ⁹⁸

Nevyrůstal proto ani s jedním z rodičů, nýbrž u pastýřů, kteří sami neměli příliš prostředků. Je proto odloučený od rodiny ⁹⁹ a na okraji společnosti již od narození. ¹⁰⁰ Jeho výchova byla poměrně pochybná. Zaprvé ho kojila koza. ¹⁰¹

[...] la leche de cabra me sentó como agua de mayo y me crié algo sucio, sí, pero lozano y fuerte como un roble. (s. 26)

[...] kozí mléko mi prospívalo a vyrostl jsem trochu špinavý, ano, ale zdravý a silný jako dub.

Od několika měsíců ho pak krmili chlebovou polévkou s vínem ¹⁰², stejně jako koně, a již od mala se opíjel, byl to zkrátka opravdu pobuda. Ať je to vlivem výchovy, geneticky či jeho vlastní přirozeností, byl nový Lázaro již od útlého věku agresivní. Příkladem může být, když kamenem úmyslně vyrazil staršímu klukovi oko, aby si dokázal, jaký je v 5 letech muž. Může

---

⁹⁷ CELA, Camilo José. *Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes*. Barcelona: Penguin Random House Grupo Editorial, 2019, s. 23 a 25. Pokud není uvedeno jinak, tato a všechny další citace pochází z tohoto vydání.

⁹⁸ Stejně jako u sekundární literatury, tato a všechny další citace jsou přeloženy autorkou práce.

⁹⁹ EUSTIS, Christopher. Cit. d., 1986. s. 245.

¹⁰⁰ Tamtéž. s. 246.

¹⁰¹ Zda si můžeme povšimnout meta textuality, může odkazovat k mýtu o založení Říma či mýtu o Diovi.

¹⁰² Nejen on, ale i starý Lázaro pil již od útlého věku víno, což nebylo nic neobvyklého, spíše to bylo běžným zvykem.

to být dáno charakterem či okolnostmi jeho pozdějšího odchodu, ale u tohoto Lázarů nenastalo žádné procitnutí a změna v pikara, jen pouhý strach ze samoty, který rychle překonal.

Al principio sentí el primer miedo de mi vida al no ver cerca de mí persona alguna a quien mirar, o amo o amigo con quien hablar, o patrón, en fin, que me arreara una tunda o me escupiera una saliva. [...] tan pronto como pude desechar los primeros temores resolví probar a reírme [...] tal hice y tal gracia llegué a hacerme a mí mismo que, recobrada la confianza, tiró el cansancio del sueño [...] (s. 33–34)

Nejdříve jsem pocítil první strach v životě, když jsem blízko neviděl žádného člověka, na kterého bych se mohl podívat; pána nebo přítele, se kterým bych mohl mluvit; nebo pána, který by mi dal výprask nebo na mě plivl. [...] jakmile jsem se zbavil prvních obav, rozhodl jsem se, že se pokusím zasmát [...] tak jsem udělal, a tak jsem se pobavil, že když jsem znovu nabyl důvěry, přišla na mě únava [...].

Nicméně, zásadní rozdíl mezi starým a novým Lázerem je ten, že ho nic, až na malý výprask, nenutí odejít od pastýřů a stát se pikarem, jen vlastní potřeba jít o dům dál.

Después de recibir los palos y pasarme la noche llorando [...], empezó a cobijar mi mente la idea de la fuga, que no quise intentar hasta tener unos ahorrillos en la bolsa [...] A los pastores no los volví a ver, ni ganas que tuve en la vida. Les guardo agradecimiento por haberme dado de comer, pero cariño, jamás llegué a cobrarles. (s. 29–30)

Poté, co jsem dostal výprask a strávil noc s pláčem [...], mi začala vrtat hlavou myšlenka na útěk, o který jsem se nechtěl pokoušet, dokud nebudu mít v kapse nějaké úspory [...] Pastýře jsem už nikdy neviděl a ani jsem je nikdy v životě vidět nechtěl. Jsem jim vděčný za to, že mi dali najíst, ale lásku jsem od nich nikdy nedostal.

Celův Lázarů se tedy nestává pikarem z krajní potřeby.¹⁰³ Netrpí takovým způsobem jako starý Lázarů, a i když zažívá hlad, není to to hlavní a není nijak podvyživený. Stejně tak strádání s jeho pány je odlišné. Starý Lázarů má potřebu změnit svou životní situaci, má nějaký cíl; nový sice mění pány, ale zdá se, že mu služba pánům vyhovuje. Po vzoru původního Lázarů míří sice

---

¹⁰³ Viz s. 10.

do Madridu, na královský dvůr, ale zároveň se jeho cesta zdá téměř bez cíle. Podle jeho konání nelze usuzovat, že by se snažil stoupat ve společnosti a dostat se někam dál, nebýt závislý na druhých. A především má odpor k práci.

[...] por mor de esas resistencias que siempre tuvieron mis carnes a meterse en faena por sí solas. (s. 28)

[...] kvůli odporu, který mé tělo vždycky kladlo, aby se samo pustilo do práce.

Avšak tento odpor musel překonat, a i on v životě pracoval. Tímto odporem k práci může Cela odkazovat na španělskou národu a pracovní morálku¹⁰⁴, ke které se vyjadřuje i sám Lázaro s tím, že vždy existuje někdo, koho ostatní nařknou z toho, že nechce pracovat.

Y tan crueles son que si tiene hambre le llaman vago, y si le falta el sentido, le tiran piedras; con lo que siempre resulta que en cada pueblo de España hay un hombre en los huesos al que apedrean los mozos, llaman tonto las mujeres y dicen los demás hombres que lo que quiere es vivir sin trabajar. (s. 61)

A jsou tak krutí, že když má hlad, říkají mu, že je líný, a když je hloupý, házejí po něm kameny; takže se vždycky stane, že v každé vesnici ve Španělsku se najde muž vyhublý na kost, po kterém kluci házejí kameny, ženy ho nazývají hlupákem a ostatní mu říkají, že to, co chce, je žít bez práce.

Cela by tímto výrokem mohl ironicky vyjadřovat k tomuto názoru týkající se španělské pracovitosti, který zřejmě přetrvává i ve 20. století.

Podle Fostera má Celův Lázaro odlišný postoj k životu a ke společnosti.¹⁰⁵ Původní Lázaro chce změnit své společenské postavení. I když je lump, snaží se jen o své zajištění a pány mění z holé nutnosti, nenechá se ovládat city, vše řídí instinkt hladu.¹⁰⁶ Naopak „Celův Lázaro je spíše dobrovolný než náhodný tulák.“¹⁰⁷ Nikdy nechce „zůstat příliš času na jednom

---

¹⁰⁴ Není naším cílem soudit, jaká je a byla španělská pracovní morálka, pouze se odkazujeme ke známé problematice.

¹⁰⁵ FOSTER, David William. *Forms of the novel in the work of Camilo José Cela*. Vol. XLIII Missouri: University of Missouri Press, 1967, s. 49.

¹⁰⁶ PRAAG CHANTRAINE, J. van. Cit. d., 1963, s. 24.

¹⁰⁷ „Cela's Lázaro is a willful rather than an accidental vagabond.” FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 56.

místě.“¹⁰⁸ „Je to muž na cestách, který hledá své pány, a když je zklamaný, nespokojený a znechucený jedním, vydává se hledat jiného.“¹⁰⁹ Prehistorie ho ovlivňuje jen do jisté míry, hlad u něj není hnací silou.¹¹⁰ Je neposedný, ale není to fyzická potřeba jako spíše ta duševní, která ho žene dál. Ilie komentuje, že „prvotní příčinou návyku cestovat je duševní neklid, v němž nespokojený jedinec považuje duševní (a tělesný) klid za optimální podmínku existence.“¹¹¹ Lázaro vždy hledá „blahobyť, který nikdy nepřijde.“¹¹² Jak vidíme, Celův Lázaro se vymyká některým obvyklým charakteristikám. Chápeme proto, že Cela pomocí pikareskního románu nechtěl ukázat jen na fyzické potřeby a utrpení, protože na tomto světě existují i horší věci než to¹¹³, nýbrž na „niterný zájem o dilemata moderního člověka.“¹¹⁴ Proto je Celův Lázaro více moderní než ten původní. Tato koncepce pikara zaměřená na lidské nitro může v určité míře připomínat romantické hrdiny 19. století. Vidíme zde psychologické ztvárnění jedince, ale se zaměřením na jeho individualitu jako takovou, kdežto v *Lazarillovi z Tormesu* se toto psychologické ztvárnění jedince využívá spíše jako morální příklad zkažené společnosti.

2.3. Princip autobiografičnosti

2.3.1. Úvod

I když pikareskní román nevznikl náhle, přinesl velkou změnu v literatuře zlatého věku: je to realistická literatura, což je opakem tehdejších rytířských románů¹¹⁵, a navíc, jak můžeme vidět na samotném začátku díla, *Lazarillo z Tormesu* je literární fikce vyprávěná v první osobě.¹¹⁶

---

¹⁰⁸ „permanecer demasiado tiempo en el mismo lugar.“ ARCIELLO, Daniele. Cit. d., 2018, s. 7.

¹⁰⁹ „He is a man on the move who seeks his masters and, growing disillusioned, dissatisfied, and disgusted with one, moves on in search of another.“ FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 56.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 54. Opačný názor, se kterým nemůžeme souhlasit zastává Kirsner. KIRSNER, Robert. *The Novels and Travels of Camilo José Cela*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina at Chapel Hill Department of Romance Studies. 2017, s. 51. [on-line] [cit. 2022-3-18] Dostupné z: [https://search-ebscohost-com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&AuthType=ip.shib&db=e000xww&AN=1605121&lang=cs&site=ehost-live&scope=site](https://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&AuthType=ip.shib&db=e000xww&AN=1605121&lang=cs&site=ehost-live&scope=site).

¹¹¹ „La causa inicial del hábito viajero es una intranquilidad espiritual en la que el individuo insatisfecho considera la paz del espíritu (y del cuerpo) como la condición óptima para la existencia.“ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 115.

¹¹² „un bienestar que nunca llegará a realizarse“ Tamtéž, s. 115.

¹¹³ KIRSNER, Robert. Cit. d., 2017, s. 48.

¹¹⁴ „intima preocupación por los dilemas del hombre moderno.“ Tamtéž, s. 33.

¹¹⁵ CAÑAS MURILLO, Jesús. Prólogo. La novela picaresca en España y en Europa. In GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 15.

¹¹⁶ Inspirací pro použití první osoby může být právě *Zlatý osel* od Apuleiuse. RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 20–21. Ve *Zlatém oslu* se hlavní hrdina Lucius promění v osla, putuje po světě, slouží více pánům, a nakonec se pak promění zpět v člověka. BACHTIN, Michail Michajlovič. Cit. d., 1980, s. 246, 250.

Pues sepa Vuestra Merced, ante todas cosas, que a mí llaman Lázaro de Tormes [...]. Mi nacimiento fue dentro del río Tormes, por la cual causa tomé el sobrenombre. (s. 12)

Necht' tedy zví Vaše Milost především, že mne nazývají Lázaro z Tormesu [...]. Narodil jsem se na řece Tormesu, z kteréžto příčiny jsem si dal ten přídomek. (s. 32)

Tato inovace byla zásadní, a to v takové míře, že čtenáři té doby dílo nevnímali jako fikci, nýbrž jako reálný příběh.¹¹⁷ Viděli Lazarillo jako skutečného člověka, kterému se přihodily všechny tyto události.¹¹⁸ Podle Rica bylo cílem autora „udělat ze čtenáře oběť podfuku“¹¹⁹, oklamat ho. Vzhledem k době a k tomu, jak je dílo napsané, se nedalo ani čekat, že by příběh nebyl pravdivý. Ve zlatém věku byl autor běžně ztotožňován s postavou, proto autorem pro ně byl Lazarillo z Tormesu.¹²⁰ Fikce byla v té době vnímána jako nemorální.¹²¹ Toto dílo je právem označováno za první moderní román.¹²² Jsme si vědomi polemiky týkající se toho, zda je první moderní román právě *Lazarillo* nebo *Don Quijote*, nicméně, jak dokazuje Garrido Ardila, toto dílo se pyšní moderními charakteristikami jako je „věrohodnost [či] psychologický vývoj protagonisty“¹²³, ale také zde můžeme vidět jistý perspektivismus.¹²⁴ Rytířské romány té doby se obracely do minulosti, kdežto *Lazarillo* „vede dialog se sociální realitou své doby.“¹²⁵

Pikareskní román má formu autobiografie, což je formální aspekt, který je zásadní, co se týče kompozice díla. V této kapitole se proto budeme věnovat principu autobiografičnosti jako takovému: jeho formě a významu. Jak jsme již podotkli, tento princip není závazný, ale je přítomný v našich dílech. Autobiografie je retrospektivní vyprávění v ich-formě.¹²⁶ Vypravěč se jako dospělý či v pokročilejším věku ohlíží za svým životem a předává ho čtenáři.

[...] parescióme no tomalle por el medio, sino del principio, porque se tenga entera noticia de mi persona [...] (s. 10–11)

---

¹¹⁷ Reálný, ne realistický.

¹¹⁸ RICO, Francisco. Cit. d., 1988, s. 153–154.

¹¹⁹ „hacer al lector víctima de una superchería“ RICO, Francisco. Cit. d., 1988, s. 155.

¹²⁰ RICO, Francisco. Cit. d., 1988, s. 156–157.

¹²¹ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 62.

¹²² Tamtéž, s. 48.

¹²³ „la verosimilitud, la evolución psicológica del protagonista.“ Tamtéž, s. 50.

¹²⁴ Tamtéž, s. 74.

¹²⁵ „comprometida con la realidad social de su tiempo“ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2018, s. 201.

¹²⁶ Vyprávění v první osobě.

[...] měl jsem za vhodné začít nikoliv z prostředka, nýbrž od začátku, abych o své osobě podal zprávu úplnou. (s. 32)

Pohled dítěte či adolescenta je tedy pouhá konstrukce.¹²⁷ Mějme na paměti, že co se týče fikce, vypravěč není totožný s autorem. V pikareskním románu je tímto vypravěčem výše definovaný pikar, který se rozhodl na základě vlastní zkušenosti¹²⁸ vyprávět svůj život z konkrétního důvodu. I když je vyprávění retrospektivní, jednotlivé příhody jsou řazeny chronologicky.¹²⁹ Pohled na společnost a na dobu jako takovou, který nám pikar podává, je pohledem „zdola.“¹³⁰

Jedná o autobiografii, neznamená to ovšem, že nám vypravěč říká pravdu, je to subjektivní úhel pohledu.¹³¹ Je nutné připomenout, že subjektivita, která byla v *Lazarillovi* novinkou, je v Celově době běžně používanou formou. Nicméně, pikarovy vzpomínky mohou být zkreslené časem, který uplynul anebo také záměrně pro účely vyprávění. Je už ale na pikarovi, kterým epizodám se bude podle svého cíle věnovat detailněji, které jen zmíní a které i vynechá.

Y por esto y por otras cosillas que no digo, salí dél. (s. 111)

A proto a ještě pro jiné maličkosti, o nichž nebudu mluvit, jsem od něho odešel. (s. 78)

[...] contaré un caso de muchos que con él me acaescieron, en el cual me paresce dio bien entender su gran astucia. (s. 35)

[...] budu z mnoha příhod vyprávět o jedné, v níž po mém zdání dobře ukázal svůj veliký důvtip. (s. 40)

Vidíme proto, že Lázaro sice nevykládá vše, ale sdělí právě to, co je třeba pro vykreslení charakteru každého pána.

Autobiografie dává navíc prostor pro přítomnost více plánů ve vyprávění: plán mladého pikara jakožto proživatele, plán dospělého pikara jakožto vypravěče¹³² a do jisté míry také plán

---

¹²⁷ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 155.

¹²⁸ FORESTI SERRANO, Carlos. Notas sobre la Novela Picaresca Española. *Separata de la Revista del Pacífico*. 1964, año 1, no. 1, s. 52.

¹²⁹ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 155.

¹³⁰ VLAŠÍN, Štěpán aj. Cit. d., 1984, s. 273.

¹³¹ Mějme také na paměti, že Lázaro dělá na základě vyprávění o svém životě obecné závěry a vyvozuje z něj ponaučení a překračuje tak i čistě subjektivní úhel pohledu. BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 47.

¹³² Viz také GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 74.

autora, který se může ztotožňovat¹³³ či nikoliv s mladým či starým pikarem a tento postoj se může v průběhu díla měnit. Dospělý pikar pak může s odstupem komentovat, hodnotit a ztotožňovat se či nikoliv se svým životem a s mladým pikarem, o kterém vypráví. Souhlasíme s Běličem, který je toho názoru, že tyto plány jsou autory pikareskních románů využity i kvůli obavě z pronásledování.¹³⁴ Myslíme si, že tento fakt může hrát roli i v anonymitě *Lazarilla z Tormesu*: je možné, že se autor k dílu nehlásil záměrně. Stejného názoru je pak i Bělič: „není vyloučeno, že obavou před inkvisicí lze vysvětlit i anonymitu díla.“¹³⁵

2.3.2. Autobiografie v analyzovaných dílech

Pikar má vždy nějaký důvod proto, aby se rozhodl pojednávat o svém životě. V případě *Lazarilla z Tormesu* je cílem podání zprávy o případu formou dopisu.¹³⁶ Jedná se tedy o vyprávění, které má za mluvčího Lázara a explicitního adresáta, posluchače¹³⁷, Jeho Milost¹³⁸, které má Lázaro osvětlit případ týkající se jeho, jeho ženy a vikáře, u kterého pracuje jeho žena. Provdal ho za ní právě tento vikář, jeho poslední pán, který mu dopomohl k práci veřejného vyvolavače. Jsou obviněni z toho, že vikář má poměr s Lázarovou ženou, a to s Lázarovým vědomím:

[...] tengo en mi señor arcipreste todo favor y ayuda. [...] E hízonos alquilar una casilla par de la suya [...] Mas malas lenguas, que nunca faltaron ni faltarán, no nos dejan vivir, diciendo no sé qué y sí sé qué de que veen a mi mujer irle a hacer la cama y guisalle de comer. (s. 131–132)

[...] mám v panu vikáři veškerou přízeň a pomoc. [...] A pronajal pro nás domek hned vedle sebe. [...] Ale zlí jazykové, jichž nikdy nechybělo a chybět nebude, nás nenechají na pokoji a říkají všelicos, když vidí moji ženu, jak mu chodí stlát postele a vařit. (s. 87)

---

¹³³ Existují i pikareskní romány s autobiografickými prvky. GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 156.

¹³⁴ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 156.

¹³⁵ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1953, s. 18.

¹³⁶ Epistolární forma (forma dopisu) byla velmi oblíbená ve své době. GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 81.

¹³⁷ Tamtéž, s. 51.

¹³⁸ Není zcela jasné, zda se jedná o muže či ženu. Jsme si vědomi této problematiky a pro potřebu práce a nutnost v češtině vybrat maskulinum či femininum, jsme zde a dále v celé práci zvolili maskulinum „Jeho Milost“.

Je nutné doplnit, že tuto situaci, ve které se ti tři nacházeli pokrýval zákon, nebylo tedy neobvyklé ani výjimečné, že vikář, aby svůj prohřešek skryl, oženil svou služku s Lázarem.¹³⁹ Musel by to být manžel, tedy Lázaro, kdo by svou manželku obvinil, ale kdyby tak udělal, i on by byl vinný a nesl by následky.¹⁴⁰ Avšak Lázaro volí chytře svá slova, je si vědomý toho, na co se ho Jeho Milost ptá a nikdy výslovně neřekne ani že je jeho žena vinná, ani že je nevinná.¹⁴¹ V následujícím úryvku vidíme, že ji na oko brání, ale ve skutečnosti naznačuje, že nejen jeho žena, ale že celé Toledo je zkažené.

„[...] que yo juraré sobre la hostia consagrada que es tan buena mujer como vive dentro de las puertas de Toledo. Quien otra cosa me dijere, yo me mataré con él.“ (s. 134–135)

„[...] a jsem hotov přísahat na svatou hostii, že v celém Toledu není ženy hodnější; a kdo by mi řekl něco jiného, s tím se budu bít na smrt.“
(s. 88)

Lázaro se proto pro údajné osvětlení situace rozhodne odvyprávět celý svůj život¹⁴², přesněji jeho epizody, které měly vliv na jeho současnou situaci. Nicméně, celé toto vyprávění je podmíněno odpovědí, kterou si vyžádala Jeho Milost¹⁴³, proto je v tomto případě explicitní adresát nepostradatelný.¹⁴⁴ Nezapomeňme, že to je dospělý Lázaro, který vypráví svůj příběh a nazíráme na události z jeho úhlu pohledu.¹⁴⁵ Je to Lázaro, který již službou u různých pánů prošel školou života, která mu posloužila nejen ke stoupání na společenském žebříčku a získání skutečného zaměstnání a postavení¹⁴⁶, ale také ho poučila o světě a o lidech. Tyto zkušenosti proto teď využívá při vyprávění¹⁴⁷ a prezentuje věci tak, jak mu je příhodné. Proto také v případě prodejce odpustků, kdy se Lázaro staví do role pouhého pozorovatele, je možné, že se tohoto obchodu neúčastnil jen na oko pro Jeho Milost. Poučil se od tohoto pána, že někdy je pro naše dobro lepší mlčet.¹⁴⁸

---

¹³⁹ GARCÍA DE LA CONCHA, Víctor. *Nueva lectura del «Lazarillo». El deleite de la perspectiva*. Madrid: Castalia, 1981, s. 29. Podle GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 85.

¹⁴⁰ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 85.

¹⁴¹ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2018, s. 206.

¹⁴² Je to v podstatě tzv. veřejná zpověď. GUILLÉN, Claudio. La disposición temporal en *Lazarillo de Tormes*. *Hispanic Review*. 1957, vol. 25, no. 4, s. 268. [on-line] [cit. 2022-11-18] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/470736>.

¹⁴³ Kvůli obvinění týkajícího se Láзара, jeho ženy a vikáře.

¹⁴⁴ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 82.

¹⁴⁵ RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 36.

¹⁴⁶ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 153.

¹⁴⁷ GUILLÉN, Claudio. Cit. d., 1957, s. 275.

¹⁴⁸ RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 34–35.

Ke způsobu Lázarova vyprávění je také nutné podotknout, že ona konstrukce dospělého Lázara do malého dítěte či adolescenta není vždy zcela věrohodná. Zmíněné dva plány vyprávění jsou v nesouladu. Konstrukce vět a způsob vyprávění, ale také „rafinované narážky na církve a náboženství [...] nezní v ústech dítěte dost přirozeně.“¹⁴⁹ Příklady můžeme vidět v následujících úryvcích.

„¡Oh Señor mío —dije yo entonces—, a cuánta miseria y fortuna y desastres estamos puestos los nascidos y cuán poco turan los placeres de esta nuestra trabajosa vida! [...]“ (s. 60)

„Ó pane můj,“ řekl jsem si, „jaké bídě a nehodám a protivenstvím je vystaveno pokolení lidské a jak krátce trvají radosti našeho strastiplného života! [...]“ (s. 52)

Takovéto obraty skutečně nezní v souladu s vyjadřováním se nevzdělaného dítěte. A zde pak můžeme vidět jednu ze zmíněných církevních narážek.

No digo más, sino que toda la laceria del mundo estaba encerrada en éste: no sé si de su cosecha era o lo habían anejado con el hábito de clerecía. (s. 47)

Stačí, když řeknu, že do toho kněze bylo vtěleno všechno skrblictví na světě; nevím, zda mu bylo vrozeno, nebo zda je získal s kněžským hábitem. (s. 46)

Navíc jsou i takové případy kdy se autorovi nedaří držet ich-formy a přejde do objektivního vyprávění v er-formě.¹⁵⁰

[...] el pobre Lázaro, que de nada desto se guardaba, antes, como otras veces, estaba descuidado y gozoso, verdaderamente me pareció que el cielo, con todo lo que en él hay, me había caído encima (s. 32–33)

[...] ubohému Lázarovi, který nic takového netušil a jako jindy se bezstarostně oddával požitku, se věru zdálo, že na něho spadla nebesa se vším, co na nich jest. (s. 39)¹⁵¹

---

¹⁴⁹ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 156.

¹⁵⁰ Vyprávění ve 3. osobě.

¹⁵¹ Povšimněme si, že co se týče 1. a 3. osoby, český překlad není totožný se španělským originálem.

Podle Garrida Ardily je podání zprávy o případě jen „pouhou záminkou pro odsouzení a upozornění na sociální realitu“¹⁵² té doby. Toto prohlášení má dvě možné interpretace: může to být záminkou pro Lázara nebo záminkou pro samotného autora díla. Zcela nesouhlasíme s možností, že by toto mohl být Lázaru cíl. Nemyslíme si, že by někdo jako Lázaro, který nemá žádné vzdělání a sotva se zařadil do společnosti, měl takovéto cíle. Naopak se nám zdá pravděpodobné, že by to byl jeden z autorových cílů. Autoři pikareskních románů, kteří mají potřebu podat zprávu o sociálních nespravedlnostech v literárním podání¹⁵³, sami většinou patří k sociálním menšinám, ve Španělsku jimi byli buď konvertité či naopak staří křesťané, kteří touto formou napadali tyto menšiny.¹⁵⁴ Bělič usuzuje, že v případě *Lazarilla z Tormesu* byl „autorem knihy [...] člověk humanisticky vzdělaný, který však dobře znal prostředí lidové a ztotožňoval se s jeho postojem ke skutečnosti.“¹⁵⁵ Na druhé straně autor nového *Lazarilla* pro nás není hádankou. Víme, kým Camilo José Cela byl a v jaké době žil. Tyto informace rozhodně nejsou jediný klíč na cestě v pochopení významu jeho díla, avšak myslíme si, že možnost vykreslení společnosti té doby hrálo pro Celu roli při volbě pikareskního románu. Nicméně Cela, kromě časového určení v poznámce editora, nepředkládá mnoho časových údajů, které by vyprávění blíže zařadily¹⁵⁶, stejného názoru je i Arciello, který dílo označuje za nadčasové¹⁵⁷, podle prostředí by se zdálo, že se jedná o starší román.¹⁵⁸ Jsou to spíše obavy a myšlenky Lázara týkající se duševního rozpoložení, které odkazují k uvažování moderního člověka 20. století. Cela proto dokázal udělat z Lázara postavu 20. století, přetvořit ho a dát mu nový život.¹⁵⁹

Nový Lázaro nám, stejně jako starý, v předmluvě prezentuje svůj záměr. Jeho vyprávění má implicitního adresáta a to kohokoliv, kdo by se rozhodl jeho vyprávění přečíst. Jeho cílem není podání zprávy o žádném případě, nýbrž napodobování knihy, kterou našel¹⁶⁰ a s jejímž

---

¹⁵² „mera excusa, para denunciar y poner en sofla la realidad social.“ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 51.

¹⁵³ Nejedná se o historický dokument.

¹⁵⁴ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 51.

¹⁵⁵ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1953, s. 17.

¹⁵⁶ IZTUETA GOIZUETA, Garbiñe. *Pervivencia de la narrativa picaresca en lengua alemana, inglesa y española*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2003, s. 442. [on-line] [cit. 2022-11-26]. Dostupné z:

https://addi.ehu.es/bitstream/handle/10810/20500/Pervivencia_de_la_narrativa_picaresca.pdf;jsessionid=E1D7518B7DC42C7B91C16BBEA532D72F?sequence=1.

¹⁵⁷ ARCIELLO, Daniele. Cit. d., 2018, s. 8.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 9.

¹⁵⁹ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 228.

¹⁶⁰ Cela zde pracuje s konceptem nalezeného rukopisu. SANTOS, Hilda. Cit. d., 2016, s. 41.

protagonistou sdílí jméno: *Lazarillo z Tomesu*.¹⁶¹ Jedná se o literární hru, ve svém vyprávění se staví do role jeho následovatele.

[...] a mí el tal libro me produjo una gran alegría, porque también me llamo Lázaro y soy del país y porque, ya que la providencia no quiso darme padres conocidos [...], me ilusiona pensar que aquel Lázaro fuera abuela mía [...] (s. 23)

[...] tato kniha mi udělala velkou radost, protože se také jmenuji Lázaro a jsem ze země¹⁶², a protože mě prozřetelnost nechtěla nechat poznat rodiče, [...] líbí se mi pomyšlení, že tamten Lázaro byl můj dědeček [...].

Nový *Lazarillo* se v tomto aspektu liší od toho původního, protože v tomto případě je implicitní adresát postradatelný, jelikož je všeobecný, a navíc Lázara nikdo o vyprávění nepožádal. I z toho důvodu se nesnaží, na rozdíl od svého předchůdce, na nikoho udělat dojem. Je však toho názoru, že znát jeho příběh by mohlo někomu posloužit.

Quiero que, una vez compuesto este librito, salga a la pública luz, porque pienso que los lances que hube de pasar a más de uno servirá de provecho el conocerlos [...] (s. 21)

Chci, aby tato knížekca, jakmile bude dokončena, byla vydána, protože si myslím, že bude užitečné, aby se ne jeden čtenář dozvěděl o příhodách, které jsem prožil [...].

I když je pikareskní žánr spojován s explicitním čtenářem¹⁶³, myslíme si, že tento aspekt nezabraňuje tomuto dílu jeho zařazení mezi pikareskní romány.

Oba pikarové byli minimálně po část života na okraji společnosti a nedosáhli žádného, či pouze velmi skromného vzdělání,¹⁶⁴ a tak se oba omlouvají za svůj pravopis. Je to také dospělý či spíše starý Lázaro, který se staví do role dítěte a adolescenta a vzpomíná na svůj život, nevypráví nám ale celý svůj život do současnosti, nýbrž jen jeho část po nástup do vojenské služby, proto vypráví s větším časovým odstupem než starý Lázaro.¹⁶⁵ Proto musíme

---

¹⁶¹ Viz SANTOS, Hilda. Cit. d., 2016, s. 42.

¹⁶² Oba navíc pocházejí z provincie Salamanka.

¹⁶³ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 83.

¹⁶⁴ Oba byli schopni napsat toto vyprávění, nicméně je také možné, že toho docílili s něčí pomocí.

¹⁶⁵ EUSTIS, Christopher. Cit. d., 1986. s. 244.

brát s rezervou pravdivost jeho vyprávění. Druhou část svého života již nepovažuje za hodnou vyprávění.

Después empezó la segunda parte de mi vida. Pasé por momentos buenos y por instantes malos; conocí días felices y semanas desgraciadas; gocé la buena salud y padecí el hambre aún mejor..., y llegué, paso a pasito, a lo que hoy soy. Contar el camino, ¿para qué? Fue la espinosa senda de todos quienes conocí. (s. 138)

Pak začala druhá část mého života. Zažil jsem dobré i špatné časy, poznal jsem šťastné dny i nešťastné týdny, těšil jsem se dobrému zdraví a trpěl ještě větším hladem..., a krok za krokem jsem dospěl k tomu, čím jsem dnes. Jaký smysl má líčení cesty? Byla to trnitá cesta všech, které jsem potkal.

Souhlasíme s Fosterem, který je toho názoru, že „jeho předchozí zážitky vypovídají o celkové životní zkušenosti. Cítí, že vyprávění o zbytku jeho života by nepřineslo nic nového.“¹⁶⁶ Nicméně je nutné podotknout, že nový Lázaro se ze svých zkušeností příliš nepoučil a nijak zvlášť se v životě neposunul, nezměnil svou společenskou situaci.

Era ya un hombre, y los miedos, las hambres y las calamidades habían sido mi única escuela. (s. 132)

Byl jsem už muž, a strach, hlad a neštěstí byly mou jedinou školou.

Navíc byl upozorněn, že si musí dávat pozor, jinak bude v životě trpět hlady, což se ukázalo jako pravdivé.

como los años no te hagan más avisado, muchas hambres has de pasar en tu vida (s. 61)

pokud tě léta neudělají bystřejším, budeš v životě hladovět.

Cela tímto může odkazovat k modernímu člověku té doby, který již nemá ani vůli a sílu změnit svou situaci a posunout se dál, a jen se tiše utápí ve svém neštěstí. Moderní Lázaro, jakožto symbol současného člověka¹⁶⁷, je toho dokonalým příkladem, je velmi pasivní a nechá si líbit

---

¹⁶⁶ „his earlier experiences are indicative of the total experience of his life. Feeling that the story of the rest of his life would add nothing new.“ FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 57.

¹⁶⁷ EUSTIS, Christopher. Cit. d., 1986. s. 245.

všechno špatné, co mu jeho páni provádějí. Jedinou jeho obranou je útěk, cesta, díky a kvůli které potkává další pány a pouští se do dalšího dobrodružství čímž nám ukazuje svou „nepřekonatelnou touhu cestovat.“¹⁶⁸ Cesta je proto pro něj jistou záchranou, díky níž se osvobodí, ale zároveň i trestem, který ho odsuzuje k nejistotě.¹⁶⁹

Co se týče stylu vyprávění, nezapomeňme zmínit, že původní Lázaro je více přímočarý, sice používá dvousmyslných narážek, ale jinak jedná na rovinu. Nový Lázaro také umí mluvit na rovinu, ale mnohdy ne jasně, vše zaobalí, vyjadřuje se velmi rozvláčně a monotónně¹⁷⁰ a často se ve vyprávění zastavuje užitím různých příběhů a výplní. Oba využívají ironii a hovorových výrazů¹⁷¹, ale zároveň píší i velmi literárně a vytríbeně na to, aby to psal nevzdělaný člověk. Jazyk nového *Lazarilla* je „moderní a archaický zároveň“¹⁷² V jeho případě jsou i názvy kapitol méně přímočaré a více poetické, filozofické, což odkazuje k celkovému ladění díla.

Pro shrnutí připomeneme, že obě díla mají formu autobiografie, pikarové vzpomínají na svůj život a podle svého uvážení mohou události měnit pro jeho účely. Původní Lázaro vypráví, protože ho o to požádala Jeho Milost, proto má celé jeho vyprávění hlubší význam spojený s nevěrou jeho manželky a s jeho ctí. Celův Lázaro vypráví proto, že četl *Lazarilla z Tormesu* a hraje si s představou, že původní Lázaro byl jeho děda.¹⁷³ Je to proto jistá metatextuální hra, kdy se jedna literární postava rozhodne napodobovat druhou.¹⁷⁴ Kromě tohoto faktu nemá záměr jeho vyprávění v podstatě žádný hlubší význam. Avšak je si vědom toho, že pokud jeho dílo nebude sloužit nikomu, posloužilo aspoň jemu samotnému. Celá tato perspektiva, kdy se hrdina rozhodne psát jen proto, že chce, je také velmi moderní nápad. Cela si je vědomý toho, že literatura již nemusí ničemu a nikomu sloužit, existuje sama pro sebe a pro autora.¹⁷⁵

---

¹⁶⁸ „un irrefrenable impulso de viajar” ARCIELLO, Daniele. Cit. d., 2018, s. 7.

¹⁶⁹ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 115.

¹⁷⁰ KIRSNER, Robert. Cit. d., 2017, s. 50.

¹⁷¹ GUILLÉN, Claudio. Cit. d., 1957, s. 268. BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1953, s. 23. Sám Cela říká, že usiloval o lidovou španělštinu, která by se opírala o mluvený jazyk. CELA, Camilo José. Cit. d., 2019, s. 15.

¹⁷² „moderno y arcaico a la vez“ ALESSANDRO, Julián D. Cit. d., 2017, s. 150.

¹⁷³ Původní Lázaro, na rozdíl od Nového, neměl v plánu napsat svou autobiografii. RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 22.

¹⁷⁴ Tento princip můžeme naleznou již *Donu Quijotovi*.

¹⁷⁵ Samozřejmě hraje také neodmyslitelnou roli trh.

2.4. Princip cesty a služby mnoha pánům

2.4.1. Úvod

V této kapitole se budeme věnovat principu cesty a služby mnoha pánům, které se vzájemně doplňují a jsou to principy, které jsou přímo spjaty s obsahem.¹⁷⁶ Zaměříme se na utrpení pikara a podmínky, ve kterých musel přežívat, jako je neustálý hlad, chudoba a násilí ze strany pánů z čehož plyne kritika společnosti a církve. S cestou a službou mnoha pánům pak také souvisí kompozice pikareskního románu z pohledu jeho zakončení a otázka řazení epizod. I když cesta nehraje velkou roli z geografického úhlu pohledu, a především je větší pozornost kladena na děj, má cesta svůj význam pro vykreslení sociálních prostředí a jevů.¹⁷⁷

Pikar, nucen svými životními podmínkami, se jako malý kluk vydává na cestu a slouží různým pánům. Obvykle je román rozdělen na jednotlivé kapitoly (v originálu „tratados“), v nichž v každé slouží jinému pánu a postupně se snaží stoupat ve společnosti a s každým pánem si polepšit. Díky cestě se pikar setkává s dalšími pány, což dává prostor ke vzniku nových situací, epizod, a navíc umožňuje poznání.¹⁷⁸ Cesta je ale především součástí samotné podstaty pikara.¹⁷⁹ Navíc tady hraje podstatnou roli náhoda, jelikož všechny cesty, která pikar podniká a stejně tak všechna setkání a služby jsou náhodné.¹⁸⁰ Princip služby není novým literárním principem¹⁸¹ a kvůli jeho podstatě je pikar „jedinec bez stálé práce, jedinec, který nemůže ukotvit svůj život, nemůže najít žádný pevný bod“¹⁸² a vždy jen přechází od služby ke službě.

Díky oběma principům se pikarovi dostává možnost podat určitý přehled společnosti, kterou pak kritizuje. Tato kritika ovšem přichází od dospělého pikara, který vypráví svůj příběh. Díky svým pánům prochází pikar školou života, každý pán má svou roli a předá pikarovi jakési ponaučení. Tyto zkušenosti jsou převážně negativní, avšak právě takové jsou pro našeho pikara cenné, protože velmi brzo zjistí a nadále se o tom pak ujišťuje, že svět a lidé v něm jsou mnohdy zlí, lakomí a zkorumpovaní a že zdání často klame. Nicméně, pikar je jediná postava, která je přítomná v celém románu a která prochází psychologickým vývojem. Všechny ostatní postavy

---

¹⁷⁶ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 155.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 153.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 153.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 154.

¹⁸⁰ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 44–45.

¹⁸¹ Podle Chandlera se autor *Lazarilla* mohl inspirovat ve *Zlatém oslu*. Tamtéž, s. 45.

¹⁸² „un individuo sin profesión estable, un individuo que no puede anclar su vida, hallar un punto fijo.“ Tamtéž, s. 45.

se vždy objeví a poté zase zmizí, jsou statické, nevyvíjí se a nemůžeme si proto o nich udělat kompletní obraz.¹⁸³

2.4.2. Pikar a jeho pánové

Oba naši pikarové nám ukazují svou životní cestu. Vidíme je dospívat, mění se od malého dítěte v dospělého člověka, a navíc cestují v prostoru, přesouvají se po Španělsku.¹⁸⁴ Geografický úhel pohledu je více patrný u nového *Lazarilla*, kde jsou četné popisy přírody.¹⁸⁵ Starý Lázaro svůj příběh vypráví v sedmi kapitolách, ve kterých má celkem devět pánů: žebrajícího slepce, lakomého kněze, chudého hidalga¹⁸⁶, milosrdného bratra, prodavače odpustků, malíře, kaplana, alguacila¹⁸⁷, a nakonec vikáře. Díky nim prochází školou života¹⁸⁸, pánové jsou pro pikara nepostradatelní.¹⁸⁹ Autor na základě jednotlivých pánů poukazuje na neřesti daných společenských tříd¹⁹⁰, především církevních osob. Lázaro bude prezentovat „církve jako hluboce světskou instituci, jejíž členové podléhají pozemským pokušením.“¹⁹¹ Jeho první pánem je slepec, kterému ho předá za průvodce vlastní matka. Lázaro procitne a stává se pikarem a začíná jeho škola života.¹⁹² Tento žebrák je příkladem mnoha tuláků, kteří se pohybovali po Španělsku.¹⁹³ Slepce se uměl přetvařovat a používal mnoho lstí, aby získal peníze. Učil Lázara žebrot, a především v jeho službě viděl, jak se liší zdání a realita.

[...] un rostro humilde y devoto, que con muy buen continente ponía cuando rezaba [...] Allende desto, tenía otras mil formas y maneras para sacar el dinero. [...] Con esto andábase todo el mundo tras él, especialmente mujeres, que cuanto les decía creían. Déstas sacaba él grandes provechos con las artes que digo [...] (s. 26–27)

[...] při modlitbě bral na sebe velice příhodnou poníženou a zbožnou tvář [...] Kromě toho znal ještě tisíce jiných způsobů, jak vymámit peníze. [...] Proto za ním chodil kdekdo, hlavně ženy, a ty věřily na

¹⁸³ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 46.

¹⁸⁴ ARCIELLO, Daniele. Cit. d., 2018, s. 7.

¹⁸⁵ Viz s. 9. RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 223.

¹⁸⁶ Šlechtic.

¹⁸⁷ Rychtář.

¹⁸⁸ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 159.

¹⁸⁹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1985. Podle CELA, Camilo José, Cit. d., 2009, s. 159.

¹⁹⁰ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 60.

¹⁹¹ „Iglesia como una institución profundamente mundana, cuyos miembros se hallan sujetos a las tentaciones terrenales.“ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2018, s. 209.

¹⁹² Viz s. 14–15.

¹⁹³ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1953, s. 20.

slovo všemu, co jim říkal. A právě z nich svým uměním vytloukl veliké zisky. (s. 36)

Nicméně Lázaro se u něj neměl dobře, slepec byl velmi lakomý a Lázaro trpěl hlady. Musel být proto mazaný a pomocí lstí si snažil přilepšovat.

[...] jamás tan avariento ni mezquino hombre no vi; tanto, que me mataba a mí de hambre, y así no me demediaba de lo necesario. Digo verdad: si con mi sotileza y buenas mañas no me supiera remediar, muchas veces me finara de hambre. (s. 27)

[...] nikdy jsem neviděl člověka tak lakomého a skoupého. Jeho lakota byla tak veliká, že mne k smrti mořil hladem, neboť mi nedával ani polovinu toho, co jsem potřeboval. Po pravdě řečeno, kdybych si nebyl uměl pomoci svou obratností a mazaností, byl bych mnohdy zemřel hlady. (s. 37)

Můžeme vidět, že Lázarova proměna byla velmi rychlá. I když byl Lázaro mazaný, ne vždy mu to prošlo, a proto dostával i fyzické tresty, jako když slepci potají upíjel víno. Následující úryvek je jeden z mnoha příkladů týrání, které se slepcem zažil.

[...] con toda fuerza [...] le dejó caer sobre mi boca, ayudándose, como digo, con todo su poder [...] Fue tal el golpecillo, que me desatinó y sacó de sentido, y el jarrazo tan grande, que los pedazos dél se me metieron por la cara, rompiéndomela por muchas partes, y me quebró los dientes, sin los cuales hasta hoy día me quedé. (s. 32–33)

[...] zvedl vší silou [...] džbán a udeřil mne jím – jak říkám – ze vší síly do úst [...] Rána byla tak veliká, že mne omráčila a zbavila vědomí. Střepiny džbánu se mi zaryly do obličeje, takže mi jej na několika místech poranily; rána mi také vyrazila zuby a ty mi do dneška už nenarostly. (s. 39)

Lázaro si proto musel vytrpět mnoho, pravdou ovšem je, že se slepcem se podváděli navzájem. Avšak vzhledem k situaci jeho počínání chápeme. Sám se rozhodl, že od slepce odejde, což udělal spolu se zmíněnou pomstou.¹⁹⁴

---

¹⁹⁴ Viz s. 15.

Lázaro doufá, že si s odchodem polepší, nicméně, opak je pravdou. Autor nám prezentuje „negativní svět, kde se Lázaro pohybuje jako bytost tragického osudu.“¹⁹⁵ Jeho dalším pánem je kněz z Maquedy. U něho Lázaro trpí ještě větším hladem, musí bojovat o svůj život.¹⁹⁶

A cabo de tres semanas que estuve con él vine a tanta flaqueza, que no me podía tener en las piernas de pura hambre. Vime claramente ir a la sepultura, si Dios y mi saber no me remediaran. (s. 51)

Když jsem u něho byl tři týdny, byl jsem tak zesláblý, že jsem se samým hladem nemohl udržet na nohou. Viděl jsem jasně, že mne přivede do hrobu, nepomůže-li mi Bůh a můj důmysl. (s. 47)

Jak je očividné, náš pikar se bude všemožně snažit, aby kněze přelstil, což ovšem není nic lehkého, schovává si všechno jídlo v zamčené truhle.

[...] noche y día estaba pensando la manera que tenía en substentar el vivir. Y pienso, para hallar estos negros remedios, que me era luz la hambre [...] (s. 62)

[...] přemýšlel jsem dnem i nocí, jakým způsobem se udržet při životě. A myslím, že hlad mne osvítil, abych našel ty temné prostředky [...] (s. 53)

Navíc ne že by kněz neměl co k jídlu, jen je opět lakomý. Povšimněme si také, že je to velký pokrytec, svou lakotu na rozdíl od slepce skrývá. Snaží se Lázarovì vštípit, že by měl jíst umírněně jako výmluvu na skoupé porce, které od něho dostává.

–Mira, mozo, los sacerdotes han de ser muy templados en su comer y beber, y por esto yo no desmando como otros. Mas el lacerado mentía falsamente, porque en cofradías y mortuorios que rezamos, a costa ajena comía como lobo y bebía más que un saludador. (s. 52)

„Hled' hochu, kněží mají být velmi umírnění v jídlu a v pití, a proto nepřekračuji míru jako jiní.“ Ten lakomec však mrzce lhal, neboť když

---

¹⁹⁵ „un mundo negativo donde Lázaro se mueve como ser de destino trágico.“ FORESTI SERRANO, Carlos. Cit. d., 1964, s. 55.

¹⁹⁶ RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 34.

j jsme se modlili na slavnostech zbožných bratrstev a na pohřbech, jedl na cizí účet jako vlk a pil jako soukeník. (s. 48)

Lázaruův hlad je opravdu nezměrný, a navíc je velmi zesláblý, jak můžeme vidět v následujícím úryvku.

[...] por no me atrever a mis piernas, por temer de la flaqueza que de pura hambre me venía [...] sin saber darme consejo, viéndome ir de mal en peor [...] (s. 54)

[...] že jsem se neodvažoval svěřit svým nohám, protože jsem ze samého hladovění byl příliš zesláblý [...] Nevěděl jsem si rady a viděl jsem, že se mi vede stále hůře. (s. 49)

A stejně jako se slepcem, lsti se Lázarovi nevyplatili a byl za ně krutě potrestán.

[...] con toda su fuerza me descargó en la cabeza un tan golpe, que sin ningún sentido y muy mal descalabrado me dejó. [...] tentó la mucha sangre que se me iba y conosció el daño que me había hecho. (s. 68)

[...] udeřil mne ze vší síly do hlavy, takže jsem zůstal zcela bez sebe zle pohmožděn. [...] ucítil, jak mi proudem teče krev, a poznal, jak mne zřídil. (s. 57).

V tomto případě to není Lázaro, který od kněze odchází, nýbrž sám pán, který ho vyhání pryč. Kněz může být dalším příkladem ekonomické krize 16. století. Mnoho lidí se údajně stávalo duchovními, aby se tímto způsobem zajistili.¹⁹⁷

Jak vidíme, oba tito pánové k němu byli nemilosrdní, dávali mu kruté, až „nelidské tresty“.¹⁹⁸ Tyto tresty jsou ovšem součástí jeho vývoje.¹⁹⁹ Tito pánové jsou ze všech jeho pánů ti nejvíce sobečtí a lakomí; a nemají v sobě ani špetku lítosti.²⁰⁰ Kněz mu potvrzuje, „že svět je řízený lakotou a sobectvím.“²⁰¹ S tím souhlasí Garrido Ardila: „v *Lazarillovi* se odhaluje chamtivost různých společenských vrstev, pro které by dobročinnost měla být posvátná, tj. pro

---

¹⁹⁷ ARCO Y GARAY, Ricardo del. *La sociedad española en las obras de Cervantes*. Madrid, Patronato del IV Centenario del Nacimiento de Cervantes, 1951. Podle GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 77.

¹⁹⁸ „castigos inhumanos“ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 50.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 50.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 51.

²⁰¹ „que el mundo está dominado por la avaricia y por el egoísmo.“ Tamtéž, s. 54.

slepého žebráka, který z ní žije, a pro duchovního, který ji má praktikovat.“²⁰² Garrido Ardila je dále toho názoru, že Lázaro, stejně jako slepec či kněz z Maquedy, využívá zdání ve svůj prospěch, a to v podobě cti.²⁰³ Je to proto, že čest, jak zjistí u svého dalšího pána, je také jen jisté zdání.

Další Lázaru pán je tedy chudý hidalgo, jeho služba u něj je rozdílná od těch předchozích. Lázaro sice trpí hlady, ale s ním trpí i jeho pán. Nijak ho netrápí, ani nebije, bohužel ho ale nemá jak živit a je to Lázaro, který musí živit oba dva. Bělič pojednává o vrstvě finančníků a kupců, kteří si mohli dovolit kupovat šlechtické tituly.²⁰⁴ A „potulný hidalgo, hladový a vychytralý, ale přitom netýkavě hrdý [...] [se stal] jednou z nejtypičtějších postav období habsburské monarchie.“²⁰⁵ V našem případě ale vidíme důkaz o tom, že takový šlechtický titul nic neznamena, ani to, že daný člověk sám netrpí bídou. Spíše naopak, jeho titul a hrdost, mu brání žebrat a ukázat svou pravou tvář. Hidaľgům té doby „představy o šlechtické cti [...] zakazovaly jakoukoliv produktivní práci, ale zapovídaly jim také přiznat vlastní bídu, nutíce je zachovat si za každou cenu, i za cenu značného osobního utrpení, zdání důstojnosti a mohovitosti.“²⁰⁶ Zde můžeme vidět zdání v podobě našeho hidaľga.

¿A quién no engañará aquella buena disposición y razonable capa y sayo? ¿Y quién pensará que aquel gentil hombre se pasó ayer todo el día sin comer, con aquel mendrugo de pan que su criado Lázaro trujo un día y una noche en el arca de su seno, do no se le podía pegar mucha limpieza [...] ¡Oh, Señor, y cuántos de aquestos debéis Vós tener por el mundo derramados, que padescen por la negra que llaman honra lo que por Vós no sufrirán! (s. 83–84)

Koho by neoklamal ten pěkný vzhled a slušný plášť i kabátec a kdo by si pomyslíl, že tento vznešený muž strávil celý včerejší den bez jídla kromě žvance ztvrdlého chleba, který jeho sluha Lázaro nosil den a noc za řadry, kde mu jisté čistoty nepřibylo. [...] Ó pane, kolik takových jich asi chodí po světě, kteří pro to, co o nich řeknou lidé, snášejí více, než by byli ochotni trpět pro tebe. (s. 65)

---

²⁰² „en el *Lazarillo* se revela la avaricia de una serie de clases sociales para las que la caridad habría de ser sagrada, i.e. para el ciego pordiosero que vive de ella y para el clérigo que debe practicarla.“ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 135.

²⁰³ Tamtéž, s. 134.

²⁰⁴ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 45.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 47.

²⁰⁶ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1953, s. 21.

Čest, nebo spíše zdání cti, které si hidalgo uchovává, jsou pro něj velmi důležité, bohužel důležitější než pokrytí základních lidských potřeb. Lázaro se proto poučí, že čest je ve skutečnosti „zbytečná a klamná.“²⁰⁷ Náš hidalgo má sice dům, ten je ale prázdný až na jednu velmi ubohou postel, kterou sdílí s Lázarem, který v ní velmi trpí.

[...] y mandóme echar a sus pies, lo cual yo hice, mas maldito el sueño que yo dormí, porque las cañas y mis salidos huesos en toda la noche dejaron de rifar y encenderse; que con mis trabajos, males y hambre, pienso que en mi cuerpo no había libra de carne; y tambien, como aquel día no había comido casi nada, rabiaba de hambre [...] pedí a Dios muchas veces la muerte. (s. 80–81)

[...] A poručil mi, abych si mu lehl k nohám, což jsem učinil. Ale spal jsem po čertech špatně! Rákosové pruty a mé vystouplé kosti totiž celou noc spolu ustavičně bojovaly a potýkaly se, neboť po všem tom utrpení, strádání a hladu mi v těle nezbyla myslím ani libra masa; a poněvadž jsem toho dne téměř nic nejedl, měl jsem zuřivý hlad [...] i prosil jsem Boha mnohokrát, aby mi dal zemřít. (s. 63)

Kromě hladu a utrpení si můžeme také povšimnout, že Lázaro je velmi patetický a často myslí na smrt, protože skutečně žije na hranici života a smrti.²⁰⁸ Nicméně, i přes to všechno, co zažívá a podstupuje, je Lázaro v jádru stále hodný, není bezcitný a pomůže pánovi v nouzi, když je třeba. Ti dva se totiž potřebují navzájem.²⁰⁹

Con todo, parescióme ayudarle, pues se ayudaba y me abría camino para ello [...] Y asentóseme al lado y comienza a comer como aquel que lo había gana, royendo cada huesecillo de aquellos mejor que un galgo suyo lo hiciera. [...] –Por Dios, que me ha sabido como si hoy no hobiera comido bocado. (s. 89–90)

Nicméně jsem považoval za vhodné mu pomoci, když už mi k tomu dával příležitost a pomáhal si sám [...] Sedl si vedle mne a podle toho, s jakou chutí se dal do jídla, bylo vidět, že má pořádný hlad; ohlodával

---

²⁰⁷ „Inútil y falaz“ RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 34. Lázaro projde dvěma proměnami, první je procitnutí, kdy se stane pikarem. Druhá pak uvědomění, že on čest nezíská. GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 127. Lázaro už ovšem ví, že není o co stát.

²⁰⁸ GUILLÉN, Claudio. Cit. d., 1957, s. 276.

²⁰⁹ CELA, Camilo José. Cit. d., 1985. Podle CELA, Camilo José, Cit. d., 2009, s. 153.

každou kůstku lépe, než by to učinil jeho chrt. [...] „Na mou duši, chutnalo mi to tak, jako bych dnes nebyl ještě ani vzal do úst!“ (s. 68)

Bělič proto usuzuje, že „ani ty podmínky, v nichž Lazarillo žije a které nutně utvářejí jeho charakter, v něm nedovedou ubít hluboce lidský vztah člověka k člověku [...], to zdravé jádro člověka z lidu, schopného za změněných poměrů netušeného kladného rozvoje.“²¹⁰ Nakonec je to ale pán, který Lázarů opustí, když po něm chtějí zaplatit za dům a postel, na které nemá peníze. Literární hidalgo „znázorňuje společenskou změnu: ztrátu vlivu šlechty.“²¹¹

Život s prvními třemi pány vypráví Lázarů nejobsáhleji²¹², pravděpodobně proto, že tyto fáze života pro něj byly nejpodstatnější. Lázarů se postupně učí, že existují životní „podmínky, s nimiž se musí vypořádat, aby přežil.“²¹³ Hlavním tématem je zde hlad.²¹⁴ Čtvrtým pánem byl milosrdný bratr, který si měl libovat ve světských záležitostech, dal mu první boty, avšak Lázarů u něj nevydržel déle než týden. Nechce být konkrétní ve všech důvodech, proč pána opustil. Je proto možné, že ho tento další církevní hodnostář mohl například zneužívat.²¹⁵ To jsou ovšem jen domněnky a dohady, nicméně, i tak zde vidíme kritiku církve a toho, že jeho pán se klášterního řádu příliš nedržel. Jeho pátým pánem pak byla další církevní osoba, a to prodáváč odpustků. Pátý pán mu v praxi opět ukazuje, že zdání klame. Využívá ho ovšem ve svůj prospěch, kdy pomocí lstí prodává odpustky.

[...] fue un buldero, el más desenvuelto y desvergonzado y el mayor echador dellas que jamás yo vi ni ver espero, ni pienso que nadie vio, porque tenía y buscaba modos y maneras y muy sotiles invenciones. (s. 112)

Byl to nejdřezší a nejnestydatější kramář s odpustky, jakého jsem kdy viděl a kdy uvidím; myslím že nikdo na světě neviděl darebáka

²¹⁰ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1953, s. 23.

²¹¹ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 60.

²¹² RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 222.

²¹³ „the conditions with which he must deal simply to stay alive.“ FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 54.

²¹⁴ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 222.

²¹⁵ Viz s. 21. Tím, že Lázarů říká, že existuje něco, o čem raději nebude vyprávět zároveň přiznává, že se stalo něco skandálního. Existuje více interpretací, o co by se mohlo jednat. BUSSELL THOMPSON, B – WALSH, J.K. *The Mercedarian's Shoes (Perambulations on the fourth tratado of Lazarillo de Tormes)*. *MLN. Hispanic issue*. 1988, vol. 103, no. 2, s. 440. [on-line] [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2905351>.

prohnanějšího, který by znal a vynalézal tak rozmanité úskoky a tak obratné lsti. (s. 79)

Lázaro se ve svém vyprávění do těchto lstí nezapojuje, ale dá se předpokládat, že to je jen způsob prezentace jeho pobytu s tímto pánem. Naučil ho proto, že je lepší „mlčet a stát stranou když se to hodí.“²¹⁶ Přiznává, že s ním zažil i trápení, ale není nijak konkrétní, ani nespecifikuje, zda to byl on, který od něj odešel. Jsme proto toho názoru, že to pro něj nebylo tak podstatné v rámci jeho vývoje, ani že utrpení nebylo tak velké jako u předchozích pánů. Šestým pánem byl malíř, který si ani nezasloužil vlastní kapitolu a jedině co o něm víme, je, že u něj také „zažil mnohá protivenství“ (s. 85) („sufri mil males“ (s. 125)). Sedmým pánem byl kaplan, tudíž opět církevní osoba, pro kterého rozvážel vodu. Jak říká sám Lázaro, zde začíná jeho stoupání ve společnosti, a především se mu lépe daří, již netrpí hladu.

Éste fue el primer escalón que yo subí para venir a alcanzar buena vida, porque mi boca era medida. [...] al cabo de cuatro años que lo usé [...] ahorré para me vestir muy honradamente de la ropa vieja [...] (s. 126–127)

To byl první stupínek, na který jsem vystoupil na cestě k dobrému živobytí, neboť jsem nyní měl, co hrdlo ráčilo. [...] po čtyřech letech, co jsem je vykonával, jsem si našetřil na slušný starší oblek. (s. 85)

Osmým pánem pak byl alguacil, u kterého pracoval jako biřic. Práce se mu ovšem nelíbila, a tak šel opět dál. Podle postavení jednotlivých pánů můžeme vidět, že si Lázaro polepšuje a skutečně zlepšuje svou společenskou situaci.²¹⁷ Bere si od svých pánů poučení a vyvíjí se.²¹⁸

Lázarovým posledním pánem byl vikář od svatého Salvátora, který ho, jak víme, provdal za svou služebnou. Lázaro dosáhl královského úřadu a získal místo veřejného vyvolavače. Je vděčný za své předchozí zkušenosti, díky kterým nakonec získal to, co dnes má.

Y con favor que tuve de amigos y señores, todos mis trabajos y fatigas hasta entonces pasados fueron pagados con alcanzar lo que procuré, que fue un oficio real, viendo que no hay nadie que medre, sino los que le tienen. [...] Y es que tengo cargo de pregonar los vinos que en esta

---

²¹⁶ „callar y quedarse al margen cuando conviene“ RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 35.

²¹⁷ Lázaro všechny tyto pány zmiňuje jen velmi stručně, což je i důvodem, proč my se jim více nevěnujeme.

²¹⁸ FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 54.

ciudad se venden, y en almonedas y cosas perdidas, acompañar lo que padecen persecuciones por justicia y declarar a voces sus delitos: pregonero, hablando en buen romance. (s. 128–129)

Díky přízni mých přátel a pánů byly všechny mé minulé strážně a námahy odplaceny tím, že jsem dosáhl toho, oč jsem usiloval, úřadu královského; viděl jsem totiž, že nikomu, kdo jej nemá, štěstí nekvete. Úkolem mým je vyvolávat veřejně víno, které je v tomto městě na prodej, a ohlašovat dražby a ztracené věci; doprovázet ty, kdož trpí pro spravedlnost, a hlasitě provolávat jejich zločiny. Abych mluvil správně španělsky: jsem veřejným vyvolavačem. (s. 86).

Pro něho to byl nesmírný úspěch, protože jak víme, tato práce mu dala hmotné zajištění, nicméně, je to ve skutečnosti opovrhované zaměstnání.²¹⁹ „Církev, moře nebo služba královská, to byly možnosti snadné obživy, to byla vidina, k níž tehdejší společenský řád naučil každého Španěla upínat veškeré naděje.“²²⁰ Na základě této poslední kapitoly se nám objasňuje důvod Lázarova vyprávění, ke kterému mu posloužily všechny lekce, které zažil u svých pánů.²²¹

Na základě pánů podává Lázaro přehled společnosti, který je podle Běliče fragmentární²²², má formu mozaiky²²³, což odkazuje k Celovu *Úlu*. Autor *Lazarilla z Tormesu* se snažil o jakýsi „celistvý pohled na svět“²²⁴, což je velmi moderní aspekt. Autor *Lazarilla* skrze pikara kritizuje společnost, a především šlechtu a církev.²²⁵ Celé dílo je plné „neuctivých narážek na život kněží a na církevní obřady“²²⁶, ale především pět Lázarových pánů jsou duchovní osoby.²²⁷ Žádný z nich není dobrý ani poctivý a nechovají se tak, jak by mělo příslušet jejich postavení. Autor zde poukazuje na falešnost církve.²²⁸ Prostřednictvím hidalga pak také kritizuje „velké společenské zanícení španělského zlatého věku“²²⁹ v záležitosti cti. A

---

²¹⁹ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1953, s. 20.

²²⁰ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1953, s. 20.

²²¹ RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 35.

²²² BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 64.

²²³ Tamtéž, s. 76.

²²⁴ „visión total del mundo” Tamtéž, s. 77.

²²⁵ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 77.

²²⁶ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1953, s. 22.

²²⁷ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1953, s. 22.

²²⁸ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 137.

²²⁹ „gran preocupación social de los siglos de oro españoles“ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 78.

především se Lázaro neustále vyvíjí, u každého pána se vždy poučí, aby byl díky této lekci silnější a schopný vydržet všechny nástrahy u dalšího pána, což z něj dělá moderní postavu.²³⁰

Původní Lázaro sice stoupá ve společnosti k získání dobrého bydla, to se ovšem nedá tvrdit o jeho následovníkovi z 20. století. Nový Lázaro svůj příběh vypráví v devíti kapitolách, ve kterých má celkem osm pánů: pastýře, u kterých vyrůstá, hudebníky v čele s panem Davidem²³¹, kajícího Felipeho, skupinu Francouzů v čele s panem Pierrem a slečnou Violette, básníka dona Federica, lékárníka dona Roqueho Sarténa, kuplířku tetu Libradu a poručíka Díaze ve vojenské službě. Foster je jiného názoru, mezi Lázarovy pány nepočítá poručíka, což do jisté míry chápeme, protože o něm se Lázaro jen zmíní, avšak původní Lázaro se také jen zmíní o malíři, ale stále je to jeden z pánů. A poté zastává, že v případě básníka se nejedná o službu²³², s čímž nemůžeme souhlasit a budeme se této tématice věnovat dále.²³³ Lázaro cestu vykresluje pomocí častých geografických údajů včetně názvů řek a popisů prostředí. Díky tomu se vzdaluje *Lazarillovi z Tormesu*, kde popis míst není tak podrobný, a zároveň se přibližuje Zolovu naturalismu.²³⁴ Tím vytváří „iluzi reality, reality Španělska a především Kastílie.“²³⁵ Příroda také odráží emoce²³⁶, působí velmi pustě, stejně jako se Lázaro musí cítit osaměle.

Za první Lázarovy pány můžeme považovat pastýře, u kterých vyrůstal a kteří ho vychovávali.²³⁷ Hned na začátku si můžeme povšimnout zásadních rozdílů mezi ním a původním Lázařem. Tento, aspoň v tomto případě, má dostatek jídla.

Las carnes las recobré quedándome semana y media en el chozo dedicado a las buenas costumbres y no haciendo más cosa que comer hasta cansarme, dormir para descansar y vuelta otra vez al principio. Cuando me puse bueno, todos vieron que había estirado cerca de un palmo, lo que bastó para que ya creyeran habérselas con un hombre y me llevaran con ellos a la faena. (s. 27)

---

²³⁰ CARRETER, Fernando Lázaro. Lázaro y el ciego: del folklore a la novela. In *Historia y crítica de la literatura española. Siglos de oro: Renacimiento*. Vol. 2. Eds. López Estrada, Francisco – Rico, Francisco. Barcelona: Crítica, 1980, s. 363.

²³¹ Zde bychom ještě mohli počítat vesnici Lumbrales, kde sloužil všem.

²³² FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 51.

²³³ Viz s. 46.

²³⁴ ARCIELLO, Daniele. Cit. d., 2018, s. 9.

²³⁵ „an illusion of reality, the reality of Spain and particularly of Castile“ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 223.

²³⁶ Tamtéž, s. 223.

²³⁷ Viz s. 16.

Přibral jsem zpátky tak, že jsem týden a půl pobýval v chýši, věnoval jsem se správným návykům a nedělal nic jiného, než že jsem jedl, dokud jsem se neunavil, spal, abych si odpočinul, a pak jsem se zase vrátil na začátek. Když jsem se uzdravil, všichni viděli, že jsem se vytáhl asi o centimetr, což jim stačilo, aby si mysleli, že jsem chlap a vzali mě s sebou do práce.

Ovšem byl již od útlého věku poměrně samostatný, a tudíž také nucený k práci. Také od pastýřů získal první pořádné oblečení, kterého starý Lázaro dosáhl až ve službě u kaplana, byl proto lépe zaopatřený. Je poměrně rozvážný, rozhodne se utéct, ale nejdříve si chce opatřit nějaké peníze. Nemá žádný konkrétní důvod k útěku, ani plán kam půjde, nicméně, má tendenci vydat se do světa.

Con veintitrés duros y once reales encima juzgaba que jamás me moriría de hambre, aunque quién sabe si de palos, vergajazos o perdigonada de guardajurado. Lo que ha de pasar en los años que quedan por delante es cosa que sólo Dios lo sabe y nadie dice. (s. 30)

S třiadvaceti duros a jedenácti reály k tomu jsem soudil, že hlady neumřu, i když kdo ví, jestli ne na rány holí, výprasky nebo kulku od hlídače. Co se stane v nadcházejících letech, ví jen Bůh a nikdo to neřekne.

Pikar se staví do pozice svého mladšího já s tím, že neví, co mu budoucnost přinese, ale zároveň jistým způsobem předpovídá, co se mu může stát.

Dalšími jeho pány jsou staří hudebníci Tomás Suárez a Abraham v čele s panem Davidem Andradem. Zde si můžeme všimnout odkazu k Bibli, hudebníci svým vzezřením i jmény připomínají apoštoly.²³⁸ S hudebníky putuje po Španělsku čtyři roky, učí se od nich různým lstím a jejich způsobu života. Hudebníci vypráví Lázarovi příběhy, ty ale nemají význam pro Lázarův pikarský život a jeho možné stoupání ve společnosti. Lázarovou první lekcí zde může být poučení o zdání a realitě.

[...] no eran tan espirituales como a primera vista parecían [...] En cuanto me consideraron como paje o criado, olvidaron su refinada y

---

²³⁸ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 225.

estudiada manera de hablar y se mostraron tan soeces y juradores como mis antiguos amos. (s. 39–40).

[...] nebyli tak duchovní, jak se na první pohled zdálo [...] Jakmile mě považovali za páže nebo sluhu, zapomněli na svůj vytříbený a nastudovaný způsob mluvy a ukázali se stejně hrubí a nadávali jako moji bývalí páni.

Hudebníci se snaží udělat dobrý první dojem, ale pak se jejich chování změní. Jejich život probíhal následovně.

En general, la vida que me daban era aperreada, pero se podía soportar. No siempre se comía [...] el negocio estaba en robar a unos contrabandistas para vender a otros. [...] Con ellos adquirí el mal hábito de no guardar para el mañana [...] y así hoy me encuentro pobre como los topos. (s. 40–41)

Život, který mi dopřávali, byl obecně uštváný, ale dal se vydržet. Ne vždy se jedlo [...] podnikání spočívalo v kradení jedněm pašerákům a prodávání jiným. [...] S nimi jsem si osvojil zlovyk nešetřit na zítřek [...], a tak jsem dnes chudý jako krtek.

Zde již můžeme pozorovat, že zažíval i hlad, nicméně jen to zmíní a více nerozvádí. Je možné, že ten hlad nebyl tak krutý anebo byl, ale nepřikládá tomu pozornost, nemá to takový význam v jeho vyprávění. Hlad zde proto není hlavním tématem.²³⁹ Navíc se od hudebníků naučil spíše to špatné. Nejdříve David Lázarovi namluví, že bude bezpečnější, když on bude střežit jeho úspory.

Trae acá tus fondos, que más defendidos van contra mi pecho, y, cuando tengas alguna necesidad, no te dé rubor el pedirme lo que es tuyo [...] (s. 49)

Dej mi sem své úspory, které jsou nejlépe chráněny na mé hrudi, a až budeš potřebovat, nestyd' se mě požádat o to, co je tvoje.

A poté ho hudebníci oklamou, okradou a opustí.

---

²³⁹ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 222.

Lo cierto fue que mis ahorros con ellos volaron y yo allí me encontré solo [...] la experiencia viene después a aconsejar que la honradez y el buen cumplimiento no son cosas de la edad ni de estado alguno del alma o del cuerpo y sí virtudes tan escasas como deben de ser ya los leones por nuestros montes. (s. 49)

Bylo jisté, že mé úspory zmizely s nimi a já se tam ocitl sám [...] zkušenost později radí, že poctivost a dodržování slibů nejsou záležitostí věku nebo nějakého stavu duše či těla, ale ctnosti tak vzácné, jako už musí být v našich horách lvi.

Lázaro by se měl proto z této lekce poučit, že nikomu nemá věřit a že poctivost se moc nevidí. Bohužel později uvidíme, že se příliš nepoučil.

Třetí Lázarův pán je kající²⁴⁰ Felipe, což je chudý a trošku bláznivý²⁴¹ tulák. Lázaro se k němu přidá a putují spolu krajinou. Již podle jeho vzezření víme, že na tom není dobře, což je něco, co mohlo Lázara odradit, ten si ale své pány příliš nevybírá.

[...] tan flaco que mismo semejaba ser espejo de la muerte o anuncio del hambre. (s. 51)

[...] Byl tak hubený, že se zdál být zrcadlem smrti nebo ohlášením hladu.

Již tento pánův úvodní popis indikuje, jak se s ním Lázarovi asi bude žít. Nicméně, oproti jeho předchozím pánům je upřímný a také hodný, má zálibu v astronomii a učí ho správným zvykům, jako například hygieně. Navzájem se o sebe starají a pro jeho dobré vlastnosti k němu Lázaro chová úctu. Jejich vztah je jiný než s předchozími i následujícími pány. Je nutné také zmínit, že roky již Lázara naučily být vychytralý a mazaný, proto ukradne hlídačovi, který s nimi sedí u ohně, dušenou koroptev. V té chvíli ukazuje své pravé pikarství. A nejen, že ji ukradne, navíc se dokáže i příhodně přetvařovat ve chvíli, kdy je hlídač z krádeže obviňuje, což je něco, co se naučil u svých předchozích pánů. Hlídač mu příliš nevěří, ale nemá mu krádež jak dokázat.

---

²⁴⁰ Penitente.

²⁴¹ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 227.

[...] este granuja de mozo que os acompaña, que más parece hijo del pecado que amigo de la virtud, y que más me da pensar que sea aprendiz de ruindades que discípulo de buen oficio. (s. 64)

[...] Tenhle darebák, který vás doprovází a který se zdá být spíše synem hříchu než přítelem ctnosti a který mě spíš nutí si myslet, že je učedníkem podlosti než žákem dobrého díla.

Jak již bylo řečeno, Felipe na to nebyl fyzicky dobře, a když pak jednou přešli přes řeku, bylo mu to osudné, protože ve vodě prochládl a uhnal si zápal plic, na který následně umírá.

[...] tal fue el susto que me pegué al ver a mi amo caído de bruces contra el santo y duro suelo y preso de unas convulsiones que mismo parecían, y así vinieron a resultar después, las de la agonía. [...] Yo estaba asustado porque adiviné que poco le quedaba ya de sufrir en este valle de lágrimas y de tiranías. [...] El brazo se le cayó todo a lo largo, y sus ojos, entreabiertos, tenían un dulzor amargo y triste que me sobrecogió; se los cerré con cuidado. (s. 66–67)

[...] Takový šok jsem zažil, když jsem uviděl svého pána tváří k posvátné a tvrdé zemi a jak ho zachvacují křeče, které se zdály, a později se ukázalo, že byly, agónií. [...] Měl jsem strach, protože jsem poznal, že mu v tomto slzavém a tyranském údolí zbývá už jen málo utrpení. [...] Ruka mu klesla až dolů a jeho pootevřené oči měly v sobě hořkou a smutnou přívětivost, která mě dojala; opatrně jsem mu je zavřel.

Lázara jeho poměrně nečekaná smrt zasáhne, protože Felipe byl kromě pána především jedním z mála dobrých lidí, které potkal.

Nunca tuve padre a quien querer ni amigo –fuera del penitente señor Felipe– por quien llorar en su desgracia [...] una de las dos únicas personas de bien con las que en mis días me tropecé. [...] Volví al cadáver y le toqué el sitio del corazón; nada se oía, pero yo no me atreví a enterrarlo. Aquella noche la pasé en vela, agarrado a su cuerpo y llorando como una Magdalena. (s. 66–67)

Nikdy jsem neměl otce, kterého bych mohl mít rád, ani přítele –kromě pana kajícíka Felipeho– pro kterého bych mohl plakat v jeho neštěstí

[...] byl to jeden z jediných dvou dobrých lidí, které jsem v životě potkal. [...] Vrátil jsem se k mrtvole a dotkl se místa jeho srdce; nic nebylo slyšet, ale neodvážil jsem se ho pohřbít. Tu noc jsem zůstal vzhůru, tiskl se k jeho tělu a plakal jako Magdaléna.

Nejen, že Lázaro zůstal opět sám bez pána, ale musel být ve stále útlém věku svědkem jeho smrti a později ho i pohřbít. V závěrečné scéně si můžeme všimnout naturalistických popisů Felipeho mrtvoly, kolem které se již vyskytuje hmyz, což je něco, co v původním *Lazarillovi* opravdu nenajdeme.

Por la boca le corría una araña de largas patas que se paraba, de cuando en cuando, para ver mejor el terreno que pisaba; por los oídos andaban un par de hormigas, buscando quizás el camino que llevaba a los sesos del señor Felipe [...] (s. 67–68)

Pusou mu běhal dlouhonohý pavouk, který se čas od času zastavil, aby si lépe prohlédl půdu, po níž šlapal; v uších se mu pohyboval párek mravenců, kteří snad hledali cestu vedoucí k mozku pana Felipeho [...].

Můžeme si povšimnout, že tento třetí pán je v jistých aspektech podobný třetímu pánovi starého Lázara. Oba tito páni jsou do jisté míry dobré osoby, minimálně v porovnání s ostatními pány. Dále jsou stejní či větší chudáci než sám pikar, pikar se musí starat i o ně a je mu pána líto. A také je to pán, který v nouzi, či protože zemře, pikara opustí.

Poté se Lázaro sám toulá krajinou, je vyděšený z toho, co zažil, a proto je pro něj neustávající chůze určitým útekem od reality a zároveň lékem.²⁴²

No sé si estuve caminando sin descanso horas, días o semanas. Andar y andar fue, pasado el primer susto, mi única forma de matar la desazón que me comía [...] (s. 49)

Nevím, jestli jsem šel bez odpočinku hodiny, dny nebo týdny. Chůze a chůze byla po prvním leknutí mým jediným způsobem, jak zabít úzkost, která mě sžírala [...]

Kromě úzkosti ho samozřejmě trápí i hlad, se kterým si jako správný pikar poradí drobnými krádežemi. Jeho dalším pánem či pány je velmi podivná akrobatická skupina kočovných

---

²⁴² ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 119. Viz s. 28.

Francouzů, kteří vystupují se zvířaty. Jedná se o pana Pierra, jeho manželku slečnu Violette, starou a často opilou Madeleine, a pak slečnu Marie a jejího bratra Étiennea, zvířata a děti. Pánové byli krutí.²⁴³ Slečna Marie je z nich jediná hodná, stará se o slepé miminko, které je původně Violette, která se ho zřekla. Snáší od pánů mnohá trápení.

La señorita Violette le solía pegar alguna otra torta y, a veces, hasta palizas enteras le daba [...] (s. 79)

Slečna Violette jí dávala nějaký ten pohlevek a někdy i výprask.

A stejně tak se u nich Lázaro neměl moc dobře. Avšak hlady nejspíš netrpěl anebo ano, ale není to to podstatné, co nám chce ze svého života u nich sdělit. Po vzoru *Lazarilla z Tormesu* nám dává najevo, že nebude o všem vyprávět, protože je lepší o některých věcech nemluvit.

La vida que llevaba era disparatada y dentro de aquel carro tales cosas sucedían que más cauto y prudente juzgo pasarlas por alto y no mentarlas. (s. 78)

Život, který jsem vedl byl bláznivý a v tom kočáře se děly takové věci, že považuji za rozumné a prozíravé je přehlížet a nezmiňovat se o nich.

Můžeme jen polemizovat, zda se jedná o věci, kterých byl jen svědkem, nebo kterých byl i součástí a jestli ho například nemohli nějakým způsobem zneužívat, stejně jako jsme polemizovali u původního Lázara.²⁴⁴

Jeho lekcí u nich může být opět to, že si musí dávat na lidi pozor a nevěřit jim. Pan Pierre ho jednou pověsil na větev a řekl mu, aby skočil. Nezajímalo ho, když ho Lázaro prosil, aby ho sundal, místo toho ho tímto způsobem mučil, až nakonec Lázaro spadl a ošklivě se zranil.

El amo se apartó y yo me quedé colgado como un murciélago y con más miedo que una criatura en mitad de una tormenta. [...] Grité y nadie me respondió [...] Los brazos me dolían también y las manos las tenía sin sentido. La vista se me oscurecía y se me nublaba [...] Debí pegarme un golpe criminal; me estuvo doliendo el cuerpo por lo menos quince días. (s. 81)

---

²⁴³ Viz RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 226.

²⁴⁴ Viz s. 36.

Pán se odvrátil a já tam visel jako netopýr a bál se víc než děťátko uprostřed bouře. [...] Křičel jsem a nikdo mi neodpověděl [...] Také mě bolely ruce a neměl jsem v nich cit. Viděl jsem rozmazaně a nejasně [...] Musel jsem dostat hroznou ránu; tělo mě bolelo nejméně čtrnáct dní.

Do této chvíle byl stále trošku nevinný, teď přestává být dítětem, je mu už kolem 15 let. A také ho tyto zkušenosti velmi poučily a změnily.

Aquel día aprendí mucho y me torné zorro y cauteloso por el tiempo que con ellos seguí [...] (s. 83)

Ten den jsem se toho hodně naučil a za tu dobu, kterou jsem s nimi strávil, jsem se stal mazaný a opatrný.

Nicméně, i když u těchto pánů trpí, dlouho nemá kuráž odejít. Začne hledat správnou příležitost, až jednou, ještě během služby u Francouzů, potká básníka dona Federica.²⁴⁵ Nakonec se rozhodne odejít k němu, a to i se slečnou Marie, slepým miminkem a zvířaty. Je to tedy tentokrát on, kdo opouští své současné pány. Rozdíl je také v tom, že tentokrát nejde daleko za novým pánem a také to, že si dopředu vybral, kdo jím bude. Básník je vzal pod svou ochranu a jeho sluha pak zmlátil Pierra s Étienmem, když je tam přišli hledat. My na básníka nahlížíme jako na dalšího Lázarova pána, avšak někteří jsou toho názoru, že se o pána nejedná.²⁴⁶ Je pravda, že Lázaro říká, že žil ve společnosti dona Federica, ale v další kapitole se o něm vyjadřuje jako o pánu. Stejného názoru je i Rand.²⁴⁷ Vyprávění o pobytu s ním je velmi krátké, ale za to víme, že se u něj měl Lázaro dobře.

[...] tanto yo como señorita Marie pronto hubimos de hacer nuestras carnes al buen vivir y mejor yantar, con lo que criamos unas lozanas grasas que dieron brillo y prestancia a nuestras caras, al tiempo que nos quitaron ligereza del cuerpo y pesar del alma [...] (s. 91)

[...] já i slečna Marie jsme brzy museli naše těla nechat zvyknout na dobrý život, a ještě lepší stravu, takže jsme se pořádně obalili tukem,

---

²⁴⁵ Rand má zajímavý poznatek, že Don Federico, stejně jako Felipe, by se dal považovat za blázna. Na básníky tak bylo dlouho nahlíženo. A v tomto kontextu, jakožto blázny, je srovnává s Donem Quijotem s tím, že „nejsou o nic méně šílení než velký rytíř La Manchy“ „are no less mad than the great Knight of La Mancha“ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 227.

²⁴⁶ Např. FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 51.

²⁴⁷ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 227.

který dal našim tvářím lesk a půvab, a zároveň nás zbavil lehkosti těla a tíhy duše. [...]

Ovšem náš pikar se měl možná až moc dobře, protože sám si zadělal na neštěstí, kvůli kterému se cítil nucený z toho blahobytu odejít. Potkal totiž Abrahama, jednoho z hudebníků, kteří ho podvedli. I když si myslel, že ho jeho zkušenosti již poučili, neúmyslně nasměruje Abrahama za svým pánem a ze strachu, že na něj chystá lest, a že se básník kvůli němu nachytá, raději odejde, čehož velmi lituje.

[...] ahora no voy a casa a de ningún don Federico. En España no hay ningún don Federico más. (s. 99)

[...] teď nejdu do domu žádného donu Federica. Ve Španělsku už není žádný don Federico.

Následně pak Lázaro opět putuje a hledá nového pána. Můžeme si všimnout, že v jeho případě vyprávění nemá takovou gradaci. I ve chvílích, kdy Lázaro zrovna neslouží žádnému pánovi, stále je pikarem. I když se to na první pohled nemusí zdát, se střídáním pánů si jistým způsobem polepšuje. Hudebníci, Felipe i Francouzi byli potulní. S donem Federicem a dalšími pány pak již zůstává na jednom místě a žije v jednom domě.

En la Cruz del Bordallo me había hecho un señorito [...] había perdido la afición a las bolsas repletas, al vientre vacío y al cuerpo molido. (s. 101)

V Bordeauxském kříži jsem se stal panáčkem [...] Ztratil jsem zálibu v přeplněných kapsách, prázdném břicho a utahaném těle.

Sám si je vědomý toho, že po předchozí dobré zkušenosti hledá něco lepšího a chce se usadit. Avšak ví, že život je těžký a i když se s pánem nemá dobře, může být i hůř. Jeho dalším pánem se stane lékárník don Roque Sartén ve vesnici Belinchón. Lékárník se nejdříve zdá, že nebude špatný pán, chce udělat dobrý první dojem.

–Toma, Lázaro; para que te alimentes. Aquí no es costumbre dar desayuno como si fuésemos a labrar la tierra, que nuestro trabajo requiere ligereza de cuerpo y claridad de espíritu, pero hoy te lo voy a dar porque no quiero que tu entrada en la casa sea hecha bajo el signo

de hambre. [...] vino a resultar mi único desayuno de mis tiempos de boticario [...] (s. 107)

–Tady máš, Lázaro, ať se nakrmíš. Tady není zvykem podávat snídani, jako bychom se chystali obdělávat půdu, protože naše práce vyžaduje lehkost těla a čistotu ducha, ale dnes ti ji dám, protože nechci, aby tvůj vstup do domu byl ve znamení hladu. [...] ukázalo se, že to byla má jediná snídaně, kterou jsem jako lékárník zažil [...]

Lázaro se ovšem opět nechá napálit. Zdůrazňuje, že Don Roque byl žid, a to velmi šetrivý a lakomý, což je zřejmý odkaz k historii a stereotypům, které kolovaly o židech.

[...] el don Roque Sartén era judío descendiente de conversos de la antigüedad [...] (s. 109)

[...] don Roque Sartén byl žid potomek dávných konvertitů [...].

Očekávali bychom, že Lázaro se již poučil ze svých minulých lekcí, v tomto případě od hudebníků, nicméně není tomu tak. Lékárník ho přemluví nebo spíše oznámí, že všechno jeho výtěžek mu bude ukládat u sebe, protože mu to tak přijde bezpečnější.

Lo que podemos hacer es que yo, en vez de pagarte en dinero, te voy dando un recibito todos los meses [...] recibirás al mes seis reales para tu bolsillo. Yo te daría más, pero pienso que estás en edad peligrosa para andar cargado de dinero, que nada bueno trae –no siendo ahorrador– y engendra vicios y enfermedades. (s. 109)

Můžeme to udělat tak, že místo peněz ti budu každý měsíc dávat malou stvrzenku [...] dostaneš šest reálů měsíčně do tvý kapsy. Dal bych ti víc, ale myslím, že jsi v nebezpečném věku, aby ses zatěžoval penězi, to nepřináší nic dobrého –neušetříš– a způsobuje to neřesti a nemoci.

Lázaro si myslí, že je chytré, mu všechno odkývat, ale bohužel to je chybou, protože lékárník mu nikdy žádné peníze nedá. Celá služba u něho byla chudá.

La vida en la botica era tan pobre como descansada, y así, aunque mucho no comía, como demasiado tampoco se me hacía trabajar [...] (s. 110)

Život v lékárně byl stejně chudý jako klidný, a tak jsem sice moc nejedl, ale ani jsem se příliš nenadřel.

Opět chudobě ani hladu, i když jím trpěl²⁴⁸, nevěnuje příliš pozornosti. Pak ho život u lékárníka jednoduše přestane bavit, ale o peníze se s ním nehádá, chce si nechat otevřená vrátka, kdyby se k němu potřeboval vrátit. Život u lékárníka ho mohl opět poučit o zdání a realitě a o tom, že nemá lidem věřit, zda ho opravdu poučil, to zůstává otázkou.

Sedmou Lázarovou paní je teta Librada, kuplířka z Belinchónu, ze stejné vesnici, kde pracoval u lékárníka. Opět si Lázaro svůj odchod ke konkrétnímu člověku naplánoval předem, tentokrát mu sama kuplířka nabídla službu, nalákala ho na víc peněz a svobodu výměnou za to, že bude diskrétní. Jeho práce spočívala především v zařizování pochůzek, chytání ropuch a užovek a hledání rostlin. Zdálo se, že žijí v chudobě, ale žilo se mu dobře. Teta Librada, jakožto moderní Celestina²⁴⁹, je jasným odkazem do minulosti, k celestinské literatuře a k samotné Celestině.

Mi ama era adivinadora y curandera, y, aunque yo al principio me reía por dentro y no hacía ni caso de sus maquinaciones, tales cosas llegué a ver en nuestra casa que al final terminé con el corazón en un puño y más temeroso y acobardado que un cordero. (s. 115)

Moje paní byla věštkyně a léčitelka, a přestože jsem se zpočátku uvnitř smál a nevěnoval pozornost jejím intrikám, v našem domě jsem viděl takové věci, že jsem nakonec skončil se srdcem na dlani a vystrašenější a zbabělejší než beránek.

Opět nám Lázaro nesděluje vše, co u paní viděl a zažil. Nevyjmenovává všechny její zaměstnání, a nazývá ji i čarodějnici²⁵⁰, je přesvědčený, že má pakt s ďáblem. Dále například popisuje, jak pomáhala zamilovaným a jak dělala nejrůznější kouzla.

Después de conocer los nombres le mandaba coger unos cristales de alumbre con la mano izquierda [...], y hacer con ellos tres montoncitos sobre la mesa [...] Encendía el fuego mientras esperaba que sonasen las doce, y al caer primera campanada le ordenaba ir echando en las brasas un montoncito y una aguja, al tiempo que recitaba [...] Dicho esto, si

---

²⁴⁸ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 222.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 224.

²⁵⁰ Bruja.

del fuego salía la figurita de un perro de lanas, es que el conjuro iba por buen camino. (s. 117)

Poté, co se dozvěděla jména, přikázala jí, aby levou rukou vzala několik krystalů kamence [...] a udělala z nich na stole tři malé hromádky [...] Zapálila oheň a čekala, až odbije dvanáctá hodina, a při prvním úderu jí přikázala, aby do žhavých uhlíků hodila jednu hromádku a jehlu a přitom recitovala [...] Po těchto slovech, když se z ohně vynořila postavička chundelatého psa, znamenalo to, že zaklínadlo je na dobré cestě.

Celá kapitola o kuplířce nevypráví tolik o Lázarově životě s ní, jako o ní samotné, ukazuje, jaká byla. Prostředí je neurčité a příběhy působí, že nemají spojitost se španělskou společností té doby.²⁵¹ Nic proto v této kapitole nenasvědčuje tomu, že se jedná o 20. století. S klidem bychom si mohli myslet, že se jedná o jednu z imitací Celestiny ze 16. století. Co se týče Lázarovy služby u paní, jednoho dne se teta Librada necítí dobře, Lázaro jde nejdříve pro doktora, poté do lékárny a když se vrátí, paní nikde není a Lázaro se velmi vyděsí.

Un frío me subió por toda la espalda. Estaba sobresaltado y muerto de miedo. Miré para atrás y vi cuatro velas ardiendo pintadas en la pared. Me sentí como malo y escapé. [...] A aquella casa no quería ni volver a verla [...] (s. 130–131)

Po zádech mi přeběhl mráz. Byl jsem vyděšený a mrtvý strachy. Ohlédl jsem se a uviděl na zdi namalované čtyři hořící svíčky. Cítil jsem se špatně a utekl jsem. [...] Ten dům jsem už nechtěl ani vidět [...]

I když to bylo spíše impulsivní rozhodnutí té chvíle, byl to opět Lázaro, který se rozhodl od paní odejít.

Jak Lázaro sám říká, v této chvíli je už mužem, dospěl a míří do Madridu, na královský dvůr. Nicméně, i když vospěl věkem, příliš se nezměnil, nepolepšil si, stále se cítí nucen krást, aby si zajistil obživu, stále je pikarem. V následujícím úryvku můžeme vidět poměrně surovou scěnu, jak ukradne kůzle, zabije ho, opeče a sní.

Hui, y me llevé conmigo a un cabrito [...] Lo maté detrás de unas piedras, lo desollé y lo asé como mejor pude (que no fue muy bien, con

---

²⁵¹ IZTUETA GOIZUETA, Garbiñe. Cit. d., 2003, s. 442.

eso de las prisas, ya que quedó a trozos algo crudo), y con sus carnes ya tuve alimento para las mías hasta que llegué a la corte. (s. 133)

Utekl jsem a vzal jsem s sebou kůzle [...] Zabil jsem ho za kameny, stáhl z kůže a upekl, jak nejlépe jsem uměl (což ve spěchu nebylo moc dobře, protože byl místy poněkud syrový), a z jeho masa jsem měl pro sebe obživu, dokud jsem nedorazil ke dvoru.

Celův *Lazarillo* je proto očividně více surový než jeho předchůdce. Nadále ale putuje sám, aspoň v tomto ohledu se již poučil, že je lepší být sám než ve špatné společnosti, ale i tak je stále připravený, i v tomto věku, si najít dalšího pána. Nakonec dorazí do Madridu a spolu s dalšími povaleči přespí v parku Retiro. To je mu ovšem osudné, protože tím skončí jeho dosavadní putování a svoboda, zažije tam proto „svou nejdrtivější porážku.“²⁵² Chytí ho policie, Lázaro není prozíravý a odkývá, že mu určitě bude 21 let, proto je vidět, že se opět nepoučil. A z toho důvodu ho naverbují a odvedou do vojenské služby. Tentokrát již nemá šanci utéct²⁵³ jako v předchozích případech.

¡Allí acabó mi libertad! Madrid, donde me las prometía tan felices, me metió en el cuartel [...] (s. 137)

Tam skončila má svoboda! Madrid, kde jsem si sliboval tolik štěstí, mě zavřel do kasáren [...]

Nicméně, tento Lázaro nedělal mnoho proto, aby si zlepšil postavení ve společnosti. Střídal pány, ale v podstatě nedošel žádného výsledku. Jeho poslední pánem pak byl v rámci vojenské služby poručík Díaz. Vojenská služba ho naučila kázni a také díky ní získal jisté vzdělání, ovšem ztratil chuť dál chodit po světě.

Lo único que me faltaba eran las ganas de seguir caminando sin ton ni son por los empolvados caminos [...] (s. 138)

Jediné, co mi chybělo, byla chuť dál bezdůvodně chodit po prašných cestách [...].

---

²⁵² „his most crushing defeat“ KIRSNER, Robert. Cit. d., 2017, s. 55.

²⁵³ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 228.

Vidíme proto, že si s vojenskou službou polepšil²⁵⁴, byl to vrchol jeho pikarské kariéry, on ale není spokojený. Lázaro nepřevzme zodpovědnost nad sebou samým²⁵⁵ a zdá se navždy ztracený. Oznamuje nám, že pak následovala druhá část jeho života, o té již až nechce vyprávět. V epilogu pak zahořkle vypráví o své současné situaci, která není zrovna šťastná, a cítí se poražen.²⁵⁶ Proto je podle Fostera tento Lázaro pravým opakem toho původního, protože svou minulost považuje za lepší než přítomnost.²⁵⁷ I přese všechno se nezdá, že by se Celův Lázaro skutečně zařadil do společnosti a přestal být pikarem. Protože se nepoučil, je možné, že se opět vrátil zpět k toulání se po světě.²⁵⁸ Nicméně, aspoň podle známých informací, neztratil jako svůj předchůdce čest.²⁵⁹ Zůstává ovšem otázkou, zda vůbec nějakou měl. A také, i když s příchodem do Madridu ztratil svou svobodu, tak se oproti původnímu Lázarovi neoženil, čímž si zajistil aspoň jistý pocit či zdání svobody.²⁶⁰ Dle Kirsnera by se závěr díla dal považovat za úvod k *Úlu* a Lázaro, kterému nezbylo moc vůle k životu, by mohl být jednou z jeho postav.²⁶¹

Co se týče jeho pánů obecně, můžeme si povšimnout, že na rozdíl od *Lazarilla z Tormesu*, ani jeden z pánů nového Lázara není církevní osobou, a proto ani nekritizuje církev. Naopak můžeme pozorovat časté užívání božího jména, které je ovšem četné i u původního Lázara. To ovšem neznamená, že nový Lázaro nekritizuje. Podle Cely se jedná o „kritickou knihu [...], která ukazuje dobu krize.“²⁶² Oba romány prostřednictvím pikara obviňují zkaženou společnost.²⁶³ Je velmi důležité, že tento pikar, když sám mění pány, tak to „není kvůli hladu nebo špatným podmínkám, ale kvůli znechucení a rozčarování z nich jako z lidských bytostí.“²⁶⁴ Tím nám Lázaro dává najevo své zklamání.²⁶⁵ Je vidět, že „se v jeho duši zrodil pocit vzpoury“²⁶⁶, ovšem jak víme, kromě útěku od jednoho pána k druhému, není zatím schopný svůj osud změnit. V tomto ohledu měl jeho předchůdce, i když o čtyři století dříve, více vůle ke změně.

---

²⁵⁴ IZTUETA GOIZUETA, Garbiñe. Cit. d., 2003, s. 434.

²⁵⁵ FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 53.

²⁵⁶ EUSTIS, Christopher. Cit. d., 1986. s. 244.

²⁵⁷ FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 53.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 53.

²⁵⁹ „Moderní pikarové se také odlišují tím, že nedosahují úrovně mravní pokleslosti, na jakou klesli jejich předchůdci [...]“ „Los pícaro modernos también se distinguen por no llegar al nivel de bajeza moral al que descenden sus precursores [...]“ EUSTIS, Christopher. Cit. d., 1986. s. 246.

²⁶⁰ IZTUETA GOIZUETA, Garbiñe. Cit. d., 2003, s. 436.

²⁶¹ KIRSNER, Robert. Cit. d., 2017, s. 56.

²⁶² „un libro crítico [...] que señala una época de crisis.“ CELA, Camilo José. Cit. d., s. 17.

²⁶³ PRAAG CHANTRAINE, J. van. Cit. d., 1963, s. 24.

²⁶⁴ „not because of hunger or poor accommodations, but because of disgust and disillusionment with them as human beings.“ FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 57. Viz s. 18–19.

²⁶⁵ PRAAG CHANTRAINE, J. van. Cit. d., 1963, s. 26.

²⁶⁶ „ha nacido en su alma u sentimiento de revuleta“ Tamtéž, s. 31.

Odlišnou dobu napsání obou románů potvrzuje fakt, že mezi pány nového Lázara jsou i ženy. Obecně se Celovy postavy liší od těch z *Lazarilla z Tormesu*. Pánové původního Lázara jsou společenskými typy²⁶⁷, ale většina z nich, až na slepce a hidalga, není na okraji společnosti, na rozdíl od Lázara. Kdežto nový Lázaro se setkává s pány, kteří jsou spíše obyčejní lidé a jsou více různorodí svou činností.²⁶⁸ Mnohdy, ovšem ne vždy, jsou stejně jako pikar vyvrženi na okraj společnosti. Kromě Felipeho a dona Federica, kteří jsou jediní hodní páni²⁶⁹ jsou všichni „ve skutečnosti hrubí, prohnaní, naprosto bezzásadoví, ve své podstatě zlí.“²⁷⁰ Až na pastýře a lékárníka nejsou tolik společenskými typy jako spíše konkrétními příklady lidí²⁷¹, nereprezentují konkrétní společenské třídy.²⁷² To můžeme vidět i na základě konkrétních jmen, které mají postavy nového *Lazarilla*. Naopak postavy původního *Lazarilla* nemají vlastní jména, díky čemuž jsou odosobněné, což ještě více potvrzuje jejich prezentaci jakožto společenských typů. Pánové nového Lázara jsou zasazeni do své doby a symbolizují spíše španělský život, než že by prezentovali lidské defekty.²⁷³ Pikareskní romány byly podle Garrida Ardily psány jako „zdrucující satiry²⁷⁴ na konkrétní sociální realitu.“²⁷⁵ Jedná se o „sociální kontext, ve kterém chudoba představuje neutuchající obavu.“²⁷⁶ To platí pro kontext obou autorů. Avšak jak jsme viděli, je to anonymní autor *Lazarilla z Tormesu*, pro kterého je hlad a chudoba hlavní problematikou.²⁷⁷ Nalezneme je i u Cely, nejsou ale zastoupeny v takové míře a neklade se na ně takový důraz, proto vidíme, že funkce jeho pánů není jen sociální.²⁷⁸ V závěru je nutné podotknout, že povaha pánů obou pikarů je rozdílná také prostředím, ve kterém se pohybují. Lázaro z Tormesu se pohybuje více po městech, kdežto Celův Lázaro ve venkovském prostředí, do města se dostane až se závěrečným příchodem do Madridu.²⁷⁹

---

²⁶⁷ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2018, s. 201.

²⁶⁸ FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 56.

²⁶⁹ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 226.

²⁷⁰ „in reality crude, astute, completely without principle, inherently evil.“ Tamtéž, s. 225.

²⁷¹ COSSÍO, José María de. Prólogo. In CELA, Camilo José. *Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes*. Barcelona: Noguer, 1955. Podle RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 224. Také ALESSANDRO, Julián D. Cit. d., 2017, s. 150.

²⁷² CELA, Camilo José. Cit. d., 1955, s. 19. Podle RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 224.

²⁷³ EUSTIS, Christopher. Cit. d., 1986. s. 245.

²⁷⁴ Satira je chápána jako „každé literární dílo, které využívá humoru a vůbec estetického komična s konkrétním společenským záměrem kritiky. [...] Každá satira předpokládá záporné hodnocení skutečnosti, viděné z výsměšného nadhledu, ale i existenci mravního či společenského ideálů, kterým jsou kritizované nedostatky poměřovány. VLAŠÍN, Štěpán aj. Cit. d., 1984, s. 335.

²⁷⁵ „sátiras demoleadoras contra una realidad social concreta“ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 55.

²⁷⁶ „contexto social en el cual la pobreza constituye una preocupación inmanente.“ Tamtéž, s. 55.

²⁷⁷ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 223.

²⁷⁸ EUSTIS, Christopher. Cit. d., 1986. s. 245.

²⁷⁹ IZTUETA GOIZUETA, Garbiñe. Cit. d., 2003, s. 438.

2.4.3. Kompozice

V této kapitole se budeme věnovat polemice nad možností zakončení pikareskních románů, ale také řazení jednotlivých kapitol v našich dílech a s ním související neshodě panující ohledně tohoto formálního aspektu. Zastáváme názor, že pikareskní román *je* dokončený. Opačný názor zastává například Foresti Serrano²⁸⁰, Frank Wadleigh Chandler, Camille Pitollet²⁸¹, či Américo Castro.²⁸² Žádná autobiografie ze své podstaty nemůže být ukončena ve smyslu odvyprávění celého života včetně smrti vypravěče bez zásahu další osoby do vyprávěného příběhu. Ale to nemusí nutně znamenat, že román není dokončený. Dokončenost románu, a v tomto případě autobiografie, nemusí nutně znamenat smrt hlavní postavy či autora²⁸³, ale jen rozuzlení příběhu či uzavření určité životní etapy, o které příběh pojednává. *Lazarillo z Tormesu* je dokončený román. Lázarův život sice neskončil, ale příběh o jeho putování ano, protože Lázaro se zařadil do společnosti a získal práci, díky které již nemusí trpět hlady, a proto přestává být pikarem.²⁸⁴

Pues en este tiempo estaba en mi prosperidad y en la cumbre de toda buena fortuna. (s. 135)

V té době tedy se mi dobře dařilo a byl jsem na vrcholu svého štěstí. (s. 88)

Garrido Ardila tvrdí, že jeho společenské vystoupení je jen fraška, protože se pouze spojil se zkorumpovaným vikářem a jeho konkubínou²⁸⁵ ve městě, kde ostatní ženy jsou stejné jako ta jeho.²⁸⁶ Rico je také toho názoru, že Lázaro ve skutečnosti nevystoupal.²⁸⁷ S těmito názory ovšem nemůžeme souhlasit. Je pravda, že Lázarův společenský vzestup je doprovázený mravním sestupem.²⁸⁸ Nicméně, i když jsou podmínky jeho vystoupení takovéto a získání práce a manželky ho stálo jeho čest, to neznamena, že nevystoupal.²⁸⁹ Není podstatné, jakou práci

---

²⁸⁰ FORESTI SERRANO, Carlos. Cit. d., 1964, s. 51.

²⁸¹ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 165.

²⁸² CASTRO, Américo. *El Lazarillo de Tormes*. In *Hacia Cervantes*. Madrid, Taurus, 1960, s. 136. Podle RICO, Francisco. Cit. d., 1988, s. 14.

²⁸³ Toto je právě názor množství kritiků: pikareskní román není dokončený, protože život pikara ještě neskončil. GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 50.

²⁸⁴ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 46.

²⁸⁵ Barragana.

²⁸⁶ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 136. Viz s. 23.

²⁸⁷ RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 49.

²⁸⁸ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 158.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 158.

získal a za jakých podmínek. Podstatné je, že se do jisté míry osvobodil.²⁹⁰ Měl vůli změnit svůj osud²⁹¹ a „jeho pánové jsou [vždy] lépe a lépe postavení [...]“²⁹²

Éste fue el primer escalón que yo subí para venir a alcanzar buena vida, porque mi boca era medida. [...] Desque me vi en hábito de hombre de bien, dije a mi amo se tomase su asno, que no quería más seguir aquel oficio. (s. 126–127)

To byl první stupínek, na který jsem vystoupil na cestě k dobrému živobytí, neboť jsem nyní měl, co hrdlo ráčilo. [...] Když jsem se viděl v slušném oděvu, řekl jsem svému pánu, aby si vzal svého osla, že už toho řemesla mám dost. (s. 85)

Proto mohl vystoupal na společenském žebříčku do té míry, že se nemusí každý den bát o zajištění základních lidských potřeb, to je pro něj to jediné podstatné. A to, že to dokázal, je naopak pro Lázara ctnost.

[...] cuánta virtud sea saber los hombres subir siendo bajos, y dejarse bajar siendo altos cuánto vicio. (s. 24)

[...] jakou ctností je umět se povznést, je-li člověk nízkého původu, a jakou neřestí je klesnouti, je-li člověk vysoce postaven. (s. 36)

Navíc, ukončenost tohoto příběhu potvrzuje kruhovitost jeho struktury: za prvé se jedná o případ slepce, kdy se mu Lázaro pomstí stejným způsobem jako se zachoval slepec na začátku k němu.²⁹³ A za druhé, Lázaro sice svou manželku neobviní přímo²⁹⁴, ale identifikuje ji se svou matkou a s tím, co dělala tak, že je popisuje stejným způsobem.²⁹⁵

[...] hacer la cama y guisalle de comer. (s. 132)

[...] mu chodí stlát postele a vařit. (s. 87)

---

²⁹⁰ GUILLÉN, Claudio. Cit. d., 1957, s. 279.

²⁹¹ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 131.

²⁹² “sus amos están gradualmente mejor posicionados [...]” GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 130–131.

²⁹³ Viz s. 15.

²⁹⁴ Viz s. 22.

²⁹⁵ GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 86.

Tím nám dává najevo, že ví o tom, co dělá, a dokonce to jistým způsobem sděluje i Jeho Milosti. Tímto se uzavírá další kruh, což vypovídá o uzavřenosti tohoto díla. Garrido Ardila dodává, že „tato struktura, tak přesně a precizně promyšlená, představuje dokonalou kruhovitost.“²⁹⁶

Velké množství kritiků si také myslí, že pikareskní román nemá žádnou anebo pouze velmi volnou kompozici a že jediným prvkem, který epizody spojuje je právě pikar.²⁹⁷ Nicméně Bělič s tímto rozšířeným názorem nesouhlasí²⁹⁸ a detailně analyzuje kompozici několika pikareskních románů včetně *Lazarilla z Tormesu*. Je pravda, že délka kapitol tohoto románu není vyrovnaná a že dnešní verze nemusí být původní.²⁹⁹ Disproporce kapitol může být záměrná, pikar jakožto vypravěč sám rozhoduje, které epizody jeho života jsou podstatnější³⁰⁰ a které stojí jen za krátkou či žádnou zmínku dle jeho potřeb v dopise Jeho Milosti. Navzdory této disproporci dochází Bělič k závěru, že Lázaro tvoří střed románu³⁰¹, není jen spojujícím článkem, struktura je obsahově pevně daná, pořadí epizod je nezaměnitelné a každá kapitola má svůj význam v celém příběhu.³⁰²

I když jsme se pánům Lázara již věnovali, považujeme za nutné shrnout Běličovu teorii o jeho kompozici. První epizoda o slepci a druhá epizoda o knězi tvoří tematickou dvojici. V těchto epizodách se Lázaro setkává s lakotou a egoismem svých pánů. Nevypráví každý detail života u daného pána, ale pouze příkladné příhody pro vykreslení situace či charakteru.³⁰³ Slepec své vlastnosti dává najevo, kdežto kněz je „pokrytecky zastírá“³⁰⁴ Epizoda o knězi je potvrzení a gradací té o slepci. Lázaro zjišťuje že tyto negativní vlastnosti nejsou ojedinělé a že se s nimi může setkat u všech lidí. Navíc se bojí, že to s každým pánem bude jen horší a horší.

„Yo he tenido dos amos: el primero traíame muerto de hambre, y, dejándole, topé con estotro, que me tiene ya con ella en la sepultura;

---

²⁹⁶ “esta estructura, de tanta y tan precisa premeditación, presenta una circularidad perfecta” GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 69.

²⁹⁷ Frank Wadleigh Chandler, Juan Chabás, Jules Romains, Camille Pitollé a další. BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 39–41. Také FORESTI SERRANO, Carlos. Cit. d., 1964, s. 51.

²⁹⁸ Stejně tak Guillén si nemyslí, že by dílo nemělo žádnou kompozici. GUILLÉN, Claudio. Cit. d., 1957, s. 276.

²⁹⁹ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 157.

³⁰⁰ I Claudio Guillén je toho názoru, že Lázaro zkrátka vypráví jen to podstatné. GUILLÉN, Claudio. Cit. d., 1957, s. 271.

³⁰¹ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 62.

³⁰² Tamtéž, s. 63.

³⁰³ GUILLÉN, Claudio. Cit. d., 1957, s. 273.

³⁰⁴ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 160.

pues si déste desisto y doy en otro más bajo, ¿qué será sino fenescer?”
(s. 54)

„Měl jsem dosud dva pány; první mne k smrti mořil hladem, a když jsem od něho odešel, narazil jsem na tohoto druhého a ten mne hladem již nadobro přivedl do hrobu. Jestli tedy i od něho odejdu a najdu si ještě horšího, co jiného mne čeká než jistá záhuba?“ (s. 49)

Jsou to lekce založené na fyzických potřebách, na hladu a přežitím jako takovém. Další tematickou dvojici pak tvoří třetí a pátá epizoda.³⁰⁵ Chudý šlechtic mu ukazuje rozdíl mezi zdáním a skutečností a to, že právě čest je založená jen na vnějším zdání. Je to proto negativní lekce. Prodavač odpustků mu pak ukáže, že zdání může použít i pozitivně ve svůj prospěch a blahobyť. Proto je pátá epizoda opět potvrzením a gradací té třetí. Druhá dvojice proto ukazuje abstraktní lekce. Pořadí lekcí odpovídá Lázarovu věku a ukazují jeho psychologický vývoj. Epizody se slepcem, knězem a hidalgem jsou pomalejší, což odkazuje k jeho utrpení.³⁰⁶ Pozdější epizody pak plynou rychleji, což podle Guilléna značí „nejen radikální změnu Lázarova osudu, ale i vítězství jeho vůle.“³⁰⁷

Toto jsou jednotlivé lekce, které tvoří jeho školu života, díky které se bude moci zařadit do společnosti. Díky nim pak dále stoupá: rozváží vodu u kaplana, slouží u alguacila a pak vše kulminuje v královský úřad a sňatek.³⁰⁸ Lázaro ví, že nic nedostane zadarmo, proto za svou práci a ženu zaplatí ctí a on ví, „že čest nemá žádnou cenu. Stačí, když se bude tvářit, že o svém potupném postavení neví, když vytvoří zdání počestného manželství, zdání cti.“³⁰⁹ Jak bylo řečeno, hodnota toho, co za to získá, je pro něj důležitější, proto mu stojí za to předstírat.³¹⁰

[...] con juramento que le hice de nunca más en mi vida mentalle nada de aquello, y que yo holgaba y había por bien de que ella entrase y saliese, de noche y de día, pues estaba bien seguro de su bondad.
(s. 134)

---

³⁰⁵ Souhlasíme s Běličovou teorií týkající se kompozice díla, nicméně tuto teorii může snadno zpochybnit i fakt že tato druhá dvojice kapitol nejde za sebou.

³⁰⁶ GUILLÉN, Claudio. Cit. d., 1957, s. 278.

³⁰⁷ „no sólo un cambio radical en la fortuna de Lázaro, sino el triunfo de su voluntad.“ GUILLÉN, Claudio. Cit. d., 1957, s. 277.

³⁰⁸ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 160–162.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 163.

³¹⁰ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 56.

[...] když jsem se zapřísáhl, že co živ budu, nikdy se o ničem takovém nezmíním a že schvaluji a za dobré pokládám, aby tam chodila ve dne i v noci, poněvadž jsem si jist její počestností. (s. 87).

V závěru nesmíme opomenout čtvrtou a šestou kapitolu, které někteří nazývají jen spojovacími články. I ty epizody, které se blíže nerozvádí však mají význam a funkci co se týče obsahu. Služba u kaplana a alguacila Lázarovi dopomohou k získání konečné práce a poté služba u malíře a mnicha ukazují na nutné plynutí času. Píkar musel logicky dosáhnout určitého věku, aby mohl získat práci a ženu.³¹¹ Navíc má *Lazarillo z Tormesu* „strukturu kauzality. Román zobrazuje postavu, která morálně degeneruje následkem příčin [...] nic nemůže být vypuštěno [...] nic nemůže být přemístěno a [...] je zbytečné něco přidávat.“³¹² Ardila souhlasí s Běličem, v *Lazarillovi* „by se pořadí kapitol nemohlo zaměnit, protože odpovídá psychologickému vývoji protagonisty.“³¹³ Rico si také myslí, že „každá z těchto etap, dobře propojená s ostatními, shromažďuje nové prvky, které vymezují osobnost protagonisty [...]“.³¹⁴ Jiný názor zastává naopak Guillén, který říká, že pořadí kapitol není původní, zvláště kvůli stručnosti čtvrté a šesté kapitoly.³¹⁵

Na druhé straně máme nového *Lazarilla*, jeho kompozice se na první pohled zdá velmi podobná, nový Lázaro své vyprávění také dělí na epizody, ve kterých střídá své pány, avšak tyto kapitoly mají větší návaznost, nezdá se, že by mezi nimi byly časové rozestupy, a navíc na konci jedné kapitoly dává předzvěst toho, co se bude dít v další. Rovněž nevypráví všechny příhody s každým pánem, jen ty exemplární. Nicméně, často nám příběhy, které o svých pánech vypráví, sice přiblíží charakter daného člověka, ale ne vždy mají význam pro Lázara.³¹⁶ Proto „ve výsledku víme více o lidstvu obecně, tak jak je znázorněno v Lazarillových různých pánech, než o samotném Lazarillovi.“³¹⁷ Kdežto původní Lázaro nám opravdu vypráví to podstatné pro svůj vývoj a pravděpodobně toho více vynechává. Celův *Lazarillo* je rozsahem delší, obsáhlejší a kapitoly, kde slouží pánům, jsou více méně vyrovnané svou délkou. Pak v něm nalezneme i

---

³¹¹ BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 163. Ke kompozici *Lazarilla z Tormesu* také BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1977, s. 48–61.

³¹² BĚLIČ, Oldřich. Cit. d., 1963, s. 166.

³¹³ “El orden de los tratados no podría alterarse, pues responde a la evolución psicológica del protagonista.” GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. Cit. d., 2009, s. 127.

³¹⁴ “Cada una de dichas etapas, bien ligada a las restantes, acumula nuevos elementos que precisan la personalidad del protagonista [...]” RICO, Francisco. Cit. d., 1989, s. 33.

³¹⁵ GUILLÉN, Claudio. Cit. d., 1957, s. 276.

³¹⁶ Proto se může zdát, že vypráví i aby nám sdělil ty jednotlivé příběhy, které si od svých pánů vyslechl a nejen to, co se ho osobně týkalo.

³¹⁷ „In the end we know more about mankind in general, as reflected in Lazarillo’s various masters, than we do about Lazarillo himself.“ FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 151.

kratší kapitoly, kde popisuje svůj vzhled či kde zrovna neslouží žádnému pánovi. Je proto někdy i delší dobu bez pána. Je možné, že i starý Lázaro byl delší dobu bez pána, avšak není to specifikováno, a proto můžeme jen polemizovat.

Nicméně, i když se kompozice zdá podobná, ve skutečnosti pořadí kapitol není tak pevně dané, nebo minimálně nepůsobí jako „jednotný celek.“³¹⁸ Je jisté, že dílo, tak jak je napsáno, je původní, v tomto ohledu nejsou žádné pochyby. Jednotlivé epizody ovšem moc nekulminují a příliš neodráží, že by Lázaro vyspěl, s čímž souhlasí Foster, který zastává názor, že Lázaro neprochází žádným vnitřním vývojem a ani se mu nestane nic převratného³¹⁹, také proto jeho vyprávění působí monotónně. Jeho páni se jsou sice nejdříve potulní a pak již ne, ale dobří páni se střídají se špatnými³²⁰, a tak si myslíme, že se nejedná o zcela přímou gradaci. Například u lékárníka má skutečnou práci, ale pak slouží u kuplířky, která je na okraji společnosti, a v závěru ho naverbují a získá určité vzdělání, ale nezdá se, že by poté dále stoupal, spíše naopak. Podstatné je v tomto případě fakt, že nový Lázaro se ze svých zkušeností neumí příliš poučit, potvrzuje proto, že „pikar je stoik, který ví, že svět kolem něj je špatný a nespravedlivý, ale ani se ho nesnaží změnit, protože se bojí, že by se tak mohl ještě zhoršit.“³²¹ Proto není schopný se v životě skutečně posunout³²² a v zásadě nezmění svou společenskou situaci, nezintegruje se do společnosti, je stále pikarem.³²³

Co se týče ukončenosti díla, i zde jsme názoru, že Celův *Lazarillo* je dokončený. „Dílo je vymezeno dvěma velmi přirozenými a jednoduchými událostmi, Lazarillovým narozením a vstupem do vojenské služby.“³²⁴ Po jeho vlastním vyprávění následuje poznámka editora, do jehož role se staví Cela a dozvídáme se, že se Lázaro těsně před válkou nacházel v nemocnici, nevíme, z jakého důvodu, zda jako pacient nebo zaměstnanec. Editor chtěl vědět, zda Lázaro napíše i o druhé polovině svého života. Tento příběh neznáme, jeho životní příběh proto není kompletní a víme, že následovaly další události. Proto Cela v poznámce editora rovnou odkazuje na tuto neúplnost.

---

³¹⁸ „unified whole” FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 54.

³¹⁹ Tamtéž, s. 51.

³²⁰ RAND, Marguerite C. Cit. d., 1961, s. 228. KIRSNER, Robert. Cit. d., 2017, s. 54. ARCIELLO, Daniele. Cit. d., 2018, s. 10.

³²¹ „El pícaro es un estoico que sabe que el mundo en torno es malo e injusto, pero que ni prueba siquiera modificarlo porque teme que con el arreglo pueda resultar peor.“ CELA, Camilo José. Cit. d., 1985. Podle CELA, Camilo José, Cit. d., 2009, s. 149.

³²² Viz FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 51.

³²³ EUSTIS, Christopher. Cit. d., 1986. s. 244.

³²⁴ „the work is enclosed by the two very natural and simple events, Lazarillo's birth and his entrance into the military.“ FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 51.

No sabemos si murió de aquella o de otra, o si sigue vivo todavía. [...] Lo que lamentamos por no poder –por hoy– dar completa la historia de este hombre [...] (s. 141)

Nevíme, zda zemřel na tu či onu nemoc, nebo jestli stále žije. [...] Litujeme, že nemůžeme –prozatím– podat úplný příběh tohoto muže [...].

Avšak my jsme toho názoru, že i přesto je dílo dokončené. Víme, že jeho putování, aspoň prozatím, skončilo a navíc, on sám, jakožto vypravěč, své vyprávění ukončil. Proto příběh zároveň je úplný.³²⁵ Navíc ukončenost příběhu, stejně jako v případě *Lazarilla z Tormesu*, potvrzuje kruhovitost struktury románu. Lázaro své vyprávění začíná prolepsi, a to zmínkou o nalezení *Lazarilla* u svého pána lékárníka, čímž nám dává předzvěst toho, co se stane.

Revolviendo una vez entre los papeles de un amo judío, boticario [...] me encontré cierto día con un libro que hablaba de un Lázaro de Tormes que seguramente ya habrá muerto y que si vive deberá ser muy viejo, a juzgar por las cosas que dice. (s. 23)

Jednou, když jsem se přehraboval v papírech jednoho židovského pána, lékárníka [...], jsem narazil na knihu, kde se psalo o jakémsi Lázarovi z Tormesu, který už musí být určitě mrtvý, a pokud žije, musí být velmi starý, soudě podle toho, co říká.

Podobné uzavření kruhu můžeme vidět i ve scéně, kdy ho v Retiru vzbudí police. Během jeho putování, před službou u Francouzů, ho také vzbudila policie, tenkrát byl ale rád, protože se probudil ze zlého snu. V druhém případě se ale stane opak, Lázaro se naopak probudí do noční můry, ve které přijde o svou svobodu.

„Vnější kompozice *Lázara* připomíná 16. století, [...] [ale] současné Španělsko mu dává vnitřní smysl.“³²⁶ Jeden z důvodů, proč si Cela vybral pikareskní román, je to, že byl vždy spojován a stále je „se španělskými dějinami a společností: s bídou, prodejností, násilím, převahou nízkých pudů nad ideály a naléhavostí boje o přežití.“³²⁷ Cela nám proto skrze svého

---

³²⁵ FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 51.

³²⁶ „the outer composition of *Lázaro* recalls the 16th century [...] contemporary Spain gives him inner meaning“ KIRSNER, Robert. Cit. d., 2017, s. 52. Současným Španělskem je myšleno španělsko kolem Roku 1940.

³²⁷ „a la historia y la sociedad españolas: la miseria, la venalidad, la violencia, el predominio sobre los ideales de los bajos instintos y las urgencias que aboca la lucha por la vida.“ EDITORES. Nota sobre esta

pikara předává svůj pohled na Španělsko 20. století.³²⁸ Lidé té doby měli na výběr „buď se řídit racionalitou, nebo se nechat unášet nekonečným touláním“³²⁹, stejně jako Celův Lázaro.³³⁰ Lázaro je příkladem takového ztraceného a osamělého³³¹ člověka, který bloudí životem a světem.³³² Tento román, oproti svému vzoru ze 16. století, kde je vidět i jistý humor, působí velmi ponuře a depresivně, je melancholického rázu.³³³ Lázaro věčně hledá své místo ve světě³³⁴, hledá jakési zlepšení, které by uspokojilo jeho duši, avšak nikdy ho nenajde. Proto, i když se to na první pohled nemusí zdát, Cela pikareskní žánr „oživuje tématikou 20. století.“³³⁵

---

edición. In CELA, Camilo José. Cit. d., 2019, s. 9. Stejnou tematiku pak můžeme vidět v jeho dalším románu *Úl*.

³²⁸ KIRSNER, Robert. Cit. d., 2017, s. 53.

³²⁹ „o bien encaminarse orientado por la racionalidad, o bien dejarse llevar por un vagabundeo sin fin.“ ARCIELLO, Daniele. Cit. d., 2018, s. 9.

³³⁰ Jsme si vědomi, že v jeho případě toulání probíhá již v předválečném období, je možné že právě tím chtěl Cela ukázat na neuspokojivou situaci již v té době.

³³¹ EUSTIS, Christopher. Cit. d., 1986. s. 246.

³³² Svět pro něj představuje Španělsko.

³³³ EUSTIS, Christopher. Cit. d., 1986. s. 244.

³³⁴ Tamtéž. s. 245.

³³⁵ „revitalizing it [...] of the thematics of the twentieth century.“ FOSTER, David William. Cit. d., 1967, s. 49.

Závěr

Tato diplomová práce porovnává pikareskní román *Lazarillo z Tormesu* od anonymního autora s románem *Nové příhody a nehody Lazarilla z Tormesu* Camila José Cely. Obě díla jsou porovnávána na základně postavy pikara a tří základních principů pikareskních románů: principu autobiografičnosti, cesty a služby mnoha pánům spolu s kompozicí. Cela beze sporu dodržuje tyto základní principy. Jeho pikar putuje jako sirotek po Španělsku, slouží mnoha pánům a své putování líčí formou autobiografie po vzoru *Lazarilla z Tormesu*. Jeho Lázaro se ve svém životě sice do jisté míry posouvá a vrcholem jeho pikarské kariéry je vojenská služba, ovšem oproti jeho předchůdci mu chybí vůle ke zlepšení životních podmínek a stoupaní na společenském žebříčku. Funkce pánů obou pikarů jsou proto rozdílné. Za prvé, pánové původního Lázara jsou společenské typy, kdežto pánové nového Lázara jsou spíše konkrétními příklady lidí, proto Cela nepodává takový přehled společnosti jako jeho předchůdce, ovšem stále se jedná o kritické dílo. Dále původní Lázaro slouží pánům, aby se od nich něčemu přiučil a aby se díky nim posunul ve společnosti k materiální soběstačnosti, které za cenu ztráty cti dosáhne, protože zvítězí nad hladem.³³⁶ Naopak nový Lázaro sice neustále utíká od svých pánů, ale zároveň je nadále vyhledává. Téměř vždy když zůstane sám, touží opět najít nového pána, kterému by mohl sloužit a díky kterému by byl zachráněn z „společenské izolace“³³⁷, což se mu ovšem nepodaří, je si vědomý své porážky.³³⁸ Avšak i přesto se v Celově případě, beze sporu, jedná o pikareskní román.³³⁹

Cela román nazval tak, jako by se jednalo o jedno z mnoha pokračování původního *Lazarilla*, jako by nás čekalo vyprávění o druhé části života Lázara z Tormesu, to je ovšem jen literární hra. Nejedná se o pokračování *Lazarilla*, nýbrž o pokračování tradice pikareskního románu obecně. Cela vypráví o novodobém Lázarovi, o novodobém pikarovi zasazeném do 20. století. Tato literární hra ponouká, stejně jako v našem případě, ke srovnání těchto románů. A i když se nejedná o pokračování původního příběhu, toto srovnání má svůj význam, jelikož původní *Lazarillo* je prototypem pikareskního románu. Nicméně, stejně tak by se Celovo dílo dalo srovnat s dalšími pikareskními romány. Závěrem této analýzy je, že tato díla, ačkoliv

---

³³⁶ REDONDO GOICOECHEA, Alicia. El nombre propio del pícaro como indicio sintagmático de la narración. Dicenda. Cuadernos de filología hispánica. Madrid: Universidad Complutense, 1984, no. 3 s. 236. [on-line] [cit. 2022-11-25]. Dostupné z:

<https://revistas.ucm.es/index.php/DICE/article/view/DICE8484110233A/13440>.

³³⁷ „aislamiento social“ ILIE, Paul. Cit. d., 1971, s. 233.

³³⁸ Někteří jsou toho názoru, že i původní Lázaro byl také poražen, to ovšem záleží na úhlu pohledu. IZTUETA GOIZUETA, Garbiñe. Cit. d., 2003, s. 436.

³³⁹ Tamtéž, s. 444.

zdánlivě podobná, nemají ve skutečnosti tolik společného, Cela se původnímu *Lazarillovi* vzdaluje.³⁴⁰ Nemůžeme proto souhlasit s názorem, že by se jednalo o plagiát, avšak jsme si vědomi, že nový *Lazarillo* rozhodně nemá takový dosah jako *Lazarillo z Tormesu* měl ve své době a stále má do dnešních dnů.

Na základě nového *Lazarilla* Cela ukazuje, že je možné pokračovat ve stejné literární tradici, ale že se žánr může měnit spolu s dobou. V jeho případě se jedná o skutečně moderní pikareskní román, který s návratem k pikaresce ukazuje, že doba 20. století není o nic lepší než 16. století, spíše naopak.³⁴¹ Na základě mnoha příkladů v podobě odkazů k donu Quijotovi, Celestině, židovské tematice a utrpení, či díky celkové atmosféře díla, včetně samotné volby žánru pikareskního románu, vidíme, že minulost je stále přítomná. Jsme toho názoru, že toto je jedna z ústředních myšlenek nového *Lazarilla*. Cela nám ukazuje, že ve Španělsku té doby se stále trpí, situace není o nic lepší, než byla před čtyřmi stoletími. Modernita nového *Lazarilla* je dána jeho hloubkou.³⁴² Problémy již nejsou jen samotný hlad, chudoba a násilí, i přesto, že jsou stále přítomné, nýbrž také vnitřní utrpení moderního člověka ve Španělsku, které stále upadá. Španělsko nám je novodobým Lázarem, „vykořeněným a zavrhnutým“³⁴³, prezentováno jako šedý prostor, kde člověka nečeká žádná budoucnost, jen pouhá zkáza. Tento román se sice odehrává v předválečné době, ale Cela zároveň odkazuje k „duševnímu rozpoložení [...] poválečného období“³⁴⁴ Nový *Lazarillo* je proto spíše „příznání o selhání a zoufalství.“³⁴⁵

---

³⁴⁰ ARCIELLO, Daniele. Cit. d., 2018, s. 8.

³⁴¹ EDITORES. Nota sobre esta edición. In CELA, Camilo José. Cit. d., 2019, s. 11.

³⁴² ARCIELLO, Daniele. Cit. d., 2018, s. 8.

³⁴³ „desarraigado y repudiado“ EUSTIS, Christopher. Cit. d., 1986. s. 246.

³⁴⁴ „estado anímico [...] de la posguerra“ Tamtéž. s. 246.

³⁴⁵ „una confesión de fracaso y desesperanza“ IZTUETA GOIZUETA, Garbiñe. Cit. d., 2003, s. 438.

Resumé

Tato diplomová práce se věnuje pikaresknímu románu, žánru, který vznikl v 16. století. Věnuje se jeho prototypu, *Lazarillovi z Tormesu* a porovnává ho se románem *Nové příhody a nehody Lazarilla z Tormesu* Camila José Cely. V první části práce stručně uvádíme pikareskní román a obě díla včetně jejich historického kontextu. V *Lazarillovi z Tormesu* se neobjevuje slovo pikar, a tak si někteří myslí, že se jedná pouze o předchůdce pikareskního románu. Cela tento žánr zvolil pro tříbení svých literárních schopností, aby vzdal obdiv literatuře zlatého věku a také, aby ukázal, jak se tento žánr může vlivem doby změnit. Literární kritici jsou buď toho názoru, že se jedná o plagiát, či o moderní oživení žánru. Doba napsání obou děl, i když to není zprvu patrné, se v mnohém podobá. Díla sice dělí téměř čtyři století, ale přesto se obě období vyznačují chudobou, hladem a utrpením obyčejných lidí. Proto tento žánr představuje možnost literárně ztvárnit dobu a její strasti.

Ve druhé části práce se věnujeme nejprve postavě pikara a poté třem základním principům pikareskního románu. Každý formální aspekt nejdříve obecně představujeme a pak na jeho základě porovnáváme obě díla. V kapitole o postavě pikara uvádíme problematiku etymologie slova *pícaro* a definujeme tuto literární postavu. Této definici odpovídají oba Lázarové. Původní Lázaró je pikarem vlivem své prehistorie, ale chce změnit své společenské postavení a za každou cenu dosáhnout materiálního zajištění, vše totiž řídí instinkt hladu. Nový Lázaró je také do jisté míry ovlivněn svou prehistorií, je to sirotek, ale je spíše dobrovolný tulák, střídá své pány většinou z důvodu rozčarování. I když je obklopen chudobou a trpí hladu, není na to kladen takový důraz, fyzické utrpení pro něj není tak podstatné. Cela více poukazuje na duševní utrpení moderního člověka ve Španělsku 20. století, klade důraz na lidské nitro.

V kapitole zabývající se autobiografií, což je forma obou románů, vidíme, že oba pikarové mají jiný důvod pro své vyprávění. Lazarillo z Tormesu píše, protože Jeho Milost ho požádala o vysvětlení situace ohledně nevěry jeho ženy. Vyprávění nového Lázaró nemá explicitního adresáta, důvodem vyprávění je inspirace knihou *Lazarillo z Tormesu*, představuje si, že původní Lázaró byl jeho děda. Jedná se proto o metatextuální hru. Oba mužou epizody svého života měnit pro účely vyprávění a ani jeden nevypráví vše, co zažil. V případě Cely se jistou bezúčelností vyprávění může poukazovat na to, že literatura nemusí ničemu a nikomu sloužit, protože existuje sama pro sebe.

V kapitole o cestě a službě mnoha pánům představujeme každého pána a to podstatné, co u něj pikar zažil. Lazarillo z Tormesu prezentuje společenské typy, díky čemuž dělá přehled společnosti, kterou tak kritizuje, především církev a šlechtu. Naopak Celův Lázaro prezentuje spíše konkrétní příklady lidí, nenajdeme u něj kritiku církve, ale i tak je dílo kritické. V kapitole týkající se kompozice se věnujeme otázce ukončenosti pikareskních románů a kompozici jednotlivých kapitol. Oba romány jsou podle našeho názoru dokončené. Dokončenost pikareskního románu nemusí nutně znamenat vyprávění o celém životě, může se vyznačovat jen odvyprávěním určitého celku, jisté životní fáze. Obě díla navíc mají kruhovou strukturu, což potvrzuje jejich dokončenost. Co se týče uspořádání epizod, na základě Běličovy teorie vidíme, že kompozice původního *Lazarilla* je pevně daná a odpovídá jeho životním lekcím a věku, vidíme, že se pikar vyvíjí. To souvisí s tím, že se vymaní, zlepší svou situaci a přestane být pikarem. Je pro něj zásadní, že dosáhl zajištění základních potřeb, není důležité jak. Kompozice nového *Lazarilla* není tak pevně daná, epizody nemají takovou gradaci a střídají se lepší a horší páni. Nový Lázaro se proto příliš nevyvíjí, ani se ze svých lekcí nepoučí. Nepřevezme za sebe zodpovědnost, nevymaní se ze své situace a tím pádem zůstává pikarem.

Resumen

La presente tesis de licenciatura se dedica a la novela picaresca, al género que nació en el siglo XVI. Se dedica a su prototipo, *Lazarillo de Tormes* y lo compara con la novela *Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes* de Camilo José Cela. En la primera parte, presentamos brevemente la novela picaresca y las dos novelas incluyendo su contexto histórico. En *Lazarillo de Tormes* no aparece la palabra *pícaro* y, por eso, algunos piensan que se trata solo de un precursor de la novela picaresca. Cela eligió este género para afinar su capacidad literaria, para rendir homenaje a la literatura de los Siglos de Oro, y también, para mostrar cómo este género puede cambiar con el tiempo. Las épocas en las que se escribieron las dos obras, aunque no sea evidente a primera vista, se parecen en muchos aspectos. Aunque son casi cuatro siglos que las separan, ambas épocas se caracterizan por la pobreza, el hambre y el sufrimiento de la gente común. Por lo tanto, este género da la oportunidad de representar literariamente la época con sus dificultades.

En la segunda parte, nos dedicamos primero a la figura del pícaro y luego a los tres principios fundamentales de la novela picaresca. Primero presentamos cada aspecto formal en términos generales y después comparamos las dos obras a partir de esa base. En el capítulo dedicado al pícaro introducimos las dificultades de la etimología de la palabra *pícaro*, y definimos esta figura literaria. Los dos pícaros responden a esta definición. El Lázaro original es pícaro por su prehistoria, pero quiere cambiar su estatus social y alcanzar la estabilidad material a cualquier precio porque se rige por el instinto del hambre. El nuevo Lázaro también está influido, en cierta medida, por su prehistoria, es huérfano, pero es más bien un vagabundo voluntario, cambia de amos más de las veces por desilusión. Aunque esté rodeado de pobreza y pasa hambre, no se hace tanto hincapié en ellos, el sufrimiento físico no es tan importante. Cela se centra más en el sufrimiento mental del hombre moderno del siglo XX enfocándose en el interior humano.

En el capítulo que trata de la autobiografía, lo que es la forma de ambas novelas, vemos que los dos pícaros tienen distintos motivos para contar su historia. *Lazarillo de Tormes* escribe porque Su Majestad le pidió que explicara la situación de la infidelidad de su esposa. La narración del nuevo Lázaro no tiene un destinatario explícito, el motivo es la inspiración por el libro *Lazarillo de Tormes*, imagina que el Lázaro original fuera su abuelo. Por eso se trata de un juego metatextual. Ambos pícaros pueden cambiar los episodios de su vida por fines narrativos y ninguno narra todo lo que vivió. En el caso de Cela, la cierta falta de propósito de

la narración puede apuntar al hecho de que la literatura no tiene que servir a nada ni a nadie porque existe para sí misma.

En el capítulo sobre el viaje y el servicio a muchos amos presentamos a cada amo y lo esencial que el pícaro experimentó con él. El *Lazarillo de Tormes* presenta sus amos como tipos sociales con lo que ofrece una visión de la sociedad a la que critica, especialmente a la iglesia y a la nobleza. En cambio, el *Lázaro de Cela* presenta sus amos más como ejemplos concretos de la gente; no encontramos en él la crítica de la iglesia, pero aun así la obra es crítica. En el capítulo dedicado a la composición, estudiamos la cuestión de la finalización de las novelas picarescas y la composición de los tratados. En nuestra opinión, las dos novelas son finalizadas. La finalización de una novela picaresca no implica necesariamente la narración de toda la vida; puede verse solo como narración de un cierto conjunto, de una cierta fase de vida. Además, ambas obras presentan una estructura circular, lo que confirma su finalización. En cuanto al orden de los tratados, basándose en la teoría de Bělič, se puede ver que la composición del *Lazarillo* original es fija y corresponde a sus lecciones de vida y a su edad; vemos que el pícaro evoluciona. Está relacionado con el hecho de que el pícaro se libere, mejore su situación y deje de ser un pícaro. Lo fundamental para él es haber asegurado la subsistencia, no importa cómo. La composición del nuevo *Lazarillo* no es tan fija, los tratados no tienen tanta gradación y alterna entre mejores y peores amos. El nuevo *Lázaro* no evoluciona mucho, ni aprende de sus lecciones. No asume la responsabilidad por sí mismo, no se libera de su situación y, por lo tanto, sigue siendo un pícaro.

Bibliografie

ALBRECHT, Jane W. Is there another pattern of origin for the word 'pícaro'?. *Romance Notes*. 2001, vol. 41, no. 2, s. 153–160. [on-line] [cit. 2022-8-26] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43802760>.

ALESSANDRO, Julián D'. Nuevas andanzas y desventuras de la crítica en el *Lazarillo de Ceta*. *Verbeia*. 2017, no. 2, s. 140–157. [on-line] [cit. 2022-10-09] Dostupné z: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6869208>.

ANONYM. *Lazarillo de Tormes*. RICO, Francisco – MORROS, Bienvenido C. (eds). Madrid: Cátedra, 1992.

ANONYM. *Život Lazarilla z Tormesu: jeho příhody a nehody*. Přel. Oldřich Bělič. Státní nakladatelství krásné literatury: Praha, 1953.

ARCIELLO, Daniele. Peregrinar sin rumbo. Estudio de la trascendencia del viaje en «Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes». *Estudios de Literatura Comparada. Sujeto migrante*. 2018, vol. 2, s. 7–12. [on-line] [cit. 2022-10-9] Dostupné z: https://www.academia.edu/36377923/Peregrinar_sin_rumbo_Estudio_de_la_trascendencia_de_l_viaje_en_Nuevas_andanzas_y_desventuras_de_Lazarillo_de_Tormes.

ARCO Y GARAY, Ricardo del. *La sociedad española en las obras de Cervantes*. Madrid, Patronato del IV Centenario del Nacimiento de Cervantes, 1951.

BACHTIN, Michail Michajlovič. *Román jako dialog*. Eds. Daniela Hodrová a Vladimír Svatoň. Praha: Odeon, 1980.

BĚLIČ, Oldřich. *Análisis de textos hispanos*. Madrid: Prensa Española, 1977.

BĚLIČ, Oldřich. *Španělský pikareskní román a realismus*. Praha: Acta Universitatis Carolinae. Philologica, 1963.

BUSSELL THOMPSON, B – WALSH, J.K. The Mercedarian's Shoes (Perambulations on the fourth *tratado* of *Lazarillo de Tormes*). *MLN. Hispanic issue*. 1988, vol. 103, no. 2, s. 440–448. [on-line] [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2905351>.

CARRETER, Fernando Lázaro. Lázaro y el ciego: del folklora a la novela. In *Historia y crítica de la literatura española. Siglos de oro: Renacimiento*. Vol. 2. Eds. López Estrada, Francisco – Rico, Francisco. Barcelona: Crítica, 1980, s. 362–369.

CASTRO, Américo. El *Lazarillo de Tormes*. In *Hacia Cervantes*. Madrid, Taurus, 1960.

CELA, Camilo José. *Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes*. Barcelona: Noguer, 1955.

CELA, Camilo José. *Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes*. Barcelona: Penguin Random House Grupo Editorial, 2019.

CELA, Camilo José. Pícaros, clérigos, caballeros y otras falacias, y su reflejo literario en los siglos XVI y XVII. *Edad de Oro*. Universidad Autónoma de Madrid, 1985, no. 4, s. 33–46.

EUSTIS, Christopher. La influencia del género picaresco en la novela española contemporánea. *Thesaurus: boletín del Instituto Caro y Cuervo*. 1986. no. 41 vol. (1-3), s. 225–255. [on-line] [cit. 2022-11-15] Dostupné z:

https://cvc.cervantes.es/lengua/thesaurus/pdf/41/TH_41_123_274_0.pdf.

FOSTER, David William. *Forms of the novel in the work of Camilo José Cela*. Vol. XLIII Missouri: University of Missouri Press, 1967.

GARCÍA DE LA CONCHA, Víctor. *Nueva lectura del «Lazarillo»*. *El deleite de la perspectiva*. Madrid: Castalia, 1981.

GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. La modernidad del *Lazarillo de Tormes*. *Symposium*. 2018, vol. 72, no. 4, s. 198–214. [on-line] [cit. 2022-09-18]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00397709.2018.1527493>.

GARRIDO ARDILA, Juan Antonio. *La novela picaresca en Europa, 1554-1753*. Madrid: Visor Libros, 2009.

GUILLÉN, Claudio. La disposición temporal en *Lazarillo de Tormes*. *Hispanic Review*. 1957, vol. 25, no. 4, s. 264–279. [on-line] [cit. 2022-11-18] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/470736>.

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017.

CHEVALIER, Maxime. Entre folklore y literatura: el cuentecillo tradicional (y la novela corta). In *Historia y crítica de la literatura española. Siglos de oro: Renacimiento*. Vol. 2. Eds. López Estrada, Francisco – Rico, Francisco. Barcelona: Crítica, 1980, s. 333–339.

IBÁRRURI, Dolores. *Boj španělského lidu proti Francovu režimu*. Přel. Libuše Prokopová. Praha: Orbis, 1952.

ILIE, Paul. *La novelística de Camilo José Cela*. Madrid: Editorial Gredos, 1971.

IZTUETA GOIZUETA, Garbiñe. *Pervivencia de la narrativa picaresca en lengua alemana, inglesa y española*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2003. [on-line] [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: https://addi.ehu.es/bitstream/handle/10810/20500/Pervivencia_de_la_narrativa_picaresca.pdf;jsessionid=E1D7518B7DC42C7B91C16BBEA532D72F?sequence=1.

KIRSNER, Robert. *The Novels and Travels of Camilo José Cela*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina at Chapel Hill Department of Romance Studies. 2017, s. 47–56. [on-line] [cit. 2022-3-18] Dostupné z: <https://search-ebSCOhost-com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=e000xww&AN=1605121&lang=cs&site=ehost-live&scope=site>.

PEREZ, Joseph. La forja del imperio. Economía y sociedad. In *Historia de España*. Eds. Blanco Freijeiro, Antonio – Mangas, Julio Madrid: Historia 16, 1990.

PESET, Mariano – PESET, José Luis. Religión y humanismo, artes y ciencias. In *Historia de España*. Eds. Blanco Freijeiro, Antonio – Mangas, Julio Madrid: Historia 16, 1990.

PRAAG CHANTRAINE, J. van. El pícaro en la novela española moderna. *Revista Hispánica Moderna*. 1963, vol. 29, no. 1, s. 23–31. [on-line] [cit. 2022-3-18] Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/30202749>.

RAND, Marguerite C. Lazarillo de Tormes, Classic and Contemporary. *Hispania*. 1961, vol. 44, no. 2, s. 222–229. [on-line] [cit. 2022-3-18] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/334896>.

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Diccionario de la lengua española*. 23.ª ed., [on-line] [cit. 2022-8-30] Dostupné z: <<https://dle.rae.es>>.

REDONDO GOICOECHEA, Alicia. El nombre propio del pícaro como indicio sintagmático de la narración. *Dicenda. Cuadernos de filología hispánica*. Madrid: Universidad Complutense, 1984, no. 3 s. 233–238. [on-line] [cit. 2022-11-25]. Dostupné z: <https://revistas.ucm.es/index.php/DICE/article/view/DICE8484110233A/13440>.

RICO, Francisco. *La novela picaresca y el punto de vista*. Barcelona: Seix Barral, 1989.

RICO, Francisco. *Problemas del Lazarillo*. Madrid: Cátedra, 1988.

SANTOS, Hilda. Reminiscencias de la picaresca en “La familia de Pascual Duarte” y “Nuevas andanzas del Lazarillo de Tormes”. *Revista Destiempos*. 2016, año 10, no. 50, s. 35–46. [on-line] [cit. 2022-10-02] Dostupné z: <https://destiempos.com.mx/50.pdf>.

FORESTI SERRANO, Carlos. Notas sobre la Novela Picaresca Española. *Separata de la Revista del Pacífico*. 1964, año 1, no. 1, s. 51–59.

TAMAMES, Ramón. *La República: La era de Franco*. Madrid: Alianza Editorial, 1988.

VIZCAÍNO CASAS, Fernando. *La España de la posguerra 1939-1953: Anecdotario de los años difíciles*. Barcelona: Editorial Planeta, 1975.

VILANOVA, Antonio. *Novela y sociedad en La España de la posguerra*. Barcelona: Editorial Lumen, 1995.

VILANOVA, Antonio, Reminiscencias del *Asno de Oro* en «la casa donde nunca comen ni beben» del *Lazarillo*. *Bulletin Hispanique*. 1990, tomo 92, no. 1, s. 627–653. [on-line] [cit. 2022-10-9] Dostupné z: https://www.persee.fr/doc/hispa_0007-4640_1990_num_92_1_4714.

VLAŠÍN, Štěpán aj. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984.